Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Ekologické zemědělství v České republice v kontextu udržitelného rozvoje

Inga-Barbora Bennett

© 2025 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Inga-Barbora Bennett

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Ekologické zemědělství v České republice v kontextu udržitelného rozvoje

Název anglicky

Organic Farming in the Czech Republic in the Context of Sustainable Development

---

Cíle práce

Cílem diplomové práce je analyzovat fungování vybraných ekologických farem v České republice a zasadit jejich činnost do kontextu udržitelného rozvoje prostřednictvím tří pilířů udržitelného rozvoje: enviromentálního, ekonomického a sociálního.

Metodika

Teoretická část práce sumarizuje základní teoretické pojmy a informace z odborných knih a dalších odborných publikačních zdrojů, které souvisejí s danou tématikou. Praktická část práce je založena na terénním výzkumu provedeném formou polostrukturovaných rozhovorů s farmáři vybraných ekologických farem. Data jsou následně zasazena do kontextu udržitelného rozvoje a vyhodnocena prostřednictvím kvalitativní analýzy dat.

Doporučený rozsah práce

60–80 stran

Klíčová slova

Zemědělství, ekologické zemědělství, ekologické farmy, udržitelný rozvoj

---

Doporučené zdroje informací

DISMAN, Miroslav; UNIVERZITA KARLOVA. *Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele.* Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

DVORSKÝ, Jan; URBAN, Jiří. *Základy ekologického zemědělství.* Brno: Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský, 2011. ISBN 978-80-7401-051-4.

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství v letech 2021-2027. Praha: Ministerstvo zemědělství 2021. ISBN 978-80-7434-615-6

ŠARAPATKA, Bořivoj; URBAN, Jiří. *Ekologické zemědělství v praxi.* Šumperk: PRO-BIO, 2006. ISBN 978-80-903583-0-0.

URBAN, Jiří; ŠARAPATKA, Bořivoj. *Ekologické zemědělství : učebnice pro školy i praxi. I. díl, Základy ekologického zemědělství, agroenvironmentální aspekty a pěstování rostlin.* Praha: MŽP, 2003. ISBN 80-7212-274-6.

ZAGATA, L. Bio cash-cow? Context and content of Czech organic farming. Agricultural Economics–Czech, 2007, vol. 53, no. 1, 45–53.

Předběžný termín obhajoby

2024/25 LS – PEF

Vedoucí práce

RNDr. Jiří Hrabák, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 04. 03. 2025

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 04. 03. 2025

prof. Ing. Lukáš Čechura, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 31. 03. 2025

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Ekologické zemědělství v České republice v kontextu udržitelného rozvoje" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.03.2025 _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala RNDr. Jiřímu Hrabákovi, Ph.D. za odborné vedení, podporu a cenné rady při zpracování mé diplomové práce. Dále děkuji všem zúčastněným výzkumným partnerům, kteří ochotně poskytli rozhovor pro mou diplomovou práci.

Ekologické zemědělství v České republice v kontextu udržitelného rozvoje

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá problematikou ekologického zemědělství v České republice. Na základě literární rešerše a kvalitativního výzkumu zasazuje ekologické zemědělství do kontextu udržitelného rozvoje prostřednictvím tří pilířů udržitelného rozvoje: environmentálního, ekonomického a sociálního.

Teoretická část diplomové práce se věnuje historii a konceptu udržitelného rozvoje a jeho pilířům. Dále se zaměřuje na ekologické zemědělství, jeho zásady, principy a cíle s přihlédnutím k legislativnímu rámci Evropské unie a České republiky. Práce se dále věnuje udržitelnému rozvoji a jeho vztahu k ekologickému zemědělství z ekonomického, environmentálního a sociálního hlediska.

V praktické části je uvedena struktura ekologicky obhospodařované půdy a základní charakteristiky ekologického zemědělství v České republice. Výzkumná část práce vychází z terénního výzkumu, který je proveden formou polostrukturovaných rozhovorů s farmáři vybraných ekologických farem v České republice, které fungují v režimu ekologického zemědělství. Pomocí kvalitativní analýzy aktuálních dat je zkoumáno fungování vybraných ekofarem a zasazeno do kontextu udržitelného rozvoje prostřednictvím tří pilířů udržitelného rozvoje.

V závěrečné části práce jsou shrnuty získané výsledky z kvalitativního výzkumu a jsou provázány s literární rešerší, která je představena v teoretické části diplomové práce.

Klíčová slova: zemědělství, ekologické zemědělství, ekologické farmy, udržitelný rozvoj

Organic Farming in the Czech Republic in the Context of Sustainable Development

Abstract

The thesis deals with the issue of organic farming in the Czech Republic. Based on a literature review and qualitative research, it places organic farming in the context of sustainable development through the three pillars of sustainability: environmental, economic, and social.

The theoretical part of the thesis focuses on the history and concept of sustainable development and its pillars. It further explores organic farming, its principles, guidelines, and goals, considering the legislative framework of both the European Union and the Czech Republic. Additionally, the thesis examines sustainable development and its relationship with organic farming from economic, environmental, and social perspectives.

The practical part presents the structure of organically farmed land and the basic characteristics of organic agriculture in the Czech Republic. The research section is based on field research conducted through semi-structured interviews with farmers from selected organic farms operating under the organic farming system. Using qualitative analysis of current data, the functioning of selected eco-farms is examined and placed within the context of sustainable development through the three pillars of sustainability.

The final part of the thesis summarizes the findings from the qualitative research and links them to the literature review presented in the theoretical section of the thesis.

Keywords: agriculture, organic farming, organic farms, sustainable development

Obsah

1 Úvod **10**

2 Cíl práce a metodika **12**
2.1 Cíl práce 12
2.2 Metodika 12

3 Teoretická východiska **14**
3.1 Udržitelný rozvoj 14
3.1.1 Historie a cíle konceptu udržitelného rozvoje 14
3.1.2 Pilíře udržitelného rozvoje 16
3.2 Ekologické zemědělství 18
3.2.1 Zásady ekologického zemědělství 19
3.2.2 Živočišná produkce v rámci ekologického zemědělství 21
3.2.3 Pěstování rostlin v ekologickém zemědělství 23
3.2.4 Ekologické zemědělství v rámci EU 24
3.2.5 Ekologické zemědělství v České republice 28
3.2.6 Certifikace ekologického zemědělství 30
3.3 Ekologické zemědělství a trvale udržitelný rozvoj 32
3.3.1 Environmentální udržitelnost ekologického zemědělství 34
3.3.2 Ekonomická udržitelnost ekologického zemědělství 34
3.3.3 Sociální udržitelnost ekologického zemědělství 35

4 Vlastní práce **36**
4.1 Ekologické zemědělství v České republice 36
4.2 Kvalitativní výzkum 37
4.2.1 Metoda sběru dat 37
4.2.2 Otázky v rámci polostrukturovaných rozhovorů 37
4.2.3 Charakteristika vybraných výzkumných partnerů 39
4.3 Motivy pro vstup do režimu ekologického zemědělství 42
4.4 Environmentální aspekt ekologického zemědělství 42
4.4.1 Znalosti a inovace jako klíč k udržitelnosti 43
4.4.2 Ochrana půdy a rostlin 44
4.4.3 Podpora biodiverzity 46
4.4.4 Cirkulace zdrojů a principy uzavřeného hospodaření 46
4.4.5 Životní pohoda zvířat a etické aspekty chovu 48
4.5 Ekonomický aspekt ekologického zemědělství 50
4.5.1 Strategie zajištění finanční stability ekologických farem 50
4.5.2 Postavení ekologických farem na trhu 53
4.5.3 Vztahy se zákazníky a budování loajality 53

4.6 Sociální aspekt ekologického zemědělství ... 55
4.6.1 Pracovní podmínky a spokojenost farmářů ... 55
4.6.2 Vztahy ekofarem s místní komunitou ... 56
4.6.3 Ekologické farmy a pracovní příležitosti ... 57
4.6.4 Role farmářů ve zvyšování povědomí o ekologickém zemědělství ... 58
4.6.5 Význam kvality bioproduktů pro lidské zdraví ... 60

5 Výsledky a diskuse ... 61
5.1 Zasazení do kontextu udržitelného rozvoje ... 61
5.1.1 Environmentální udržitelnost ekologického zemědělství ... 61
5.1.2 Ekonomická udržitelnost ekologického zemědělství ... 63
5.1.3 Sociální udržitelnost ekologického zemědělství ... 65
5.2 Motivy pro vstup do ekologického zemědělství ... 67
5.3 Klíčové výzvy ekologických farmářů ... 68
5.4 Doporučení reagující na výzvy ekologických farmářů ... 69

6 Závěr ... 73

7 Seznam použitých zdrojů ... 75

8 Seznam obrázků a tabulek ... 80
8.1 Seznam obrázků ... 80
8.2 Seznam tabulek ... 80

Přílohy ... 81

1 Úvod

Zemědělství prošlo v posledních desetiletích, zejména v období po druhé světové válce, obrovskou transformací. Jak uvádí Kubačák (2020, s. 90), zemědělská produkce po válce čelila vysoké poptávce a nedostatek potravin vedl k podpoře intenzivního zemědělství. Díky novým moderním technologiím a chemickým látkám se dramaticky zvýšila zemědělská produkce. Tato transformace pomohla naplnit zvyšující se poptávku rostoucí populace po potravinách a zemědělským subjektům přinesla podstatně vyšší zisky, kterých by bez moderních technologií a postupů urychlujících procesy nedosáhly. Dle Khana a Rehmana (2022, s. 2) však tento intenzivní způsob zemědělství přinesl mnoho negativních dopadů na zdraví půdy, vody i lidí. Dlouhodobé nadměrné používání chemických hnojiv a pesticidů, absence střídání plodin a nerespektování přirozených sezónních cyklů vedou k degradaci půdy, znečištění životního prostředí a úbytku opylovačů a dalších prospěšných organismů v zemědělství. Tyto překážky autoři považují za velký problém, který může ohrozit dlouhodobou udržitelnost zemědělství a jeho schopnost zajišťovat dostatek potravin pro budoucí generace.

Problematika intenzivního zemědělství se proto stává stále palčivějším a v současnosti velmi často probíraným tématem. Jak dlouho můžeme pokračovat v intenzivním způsobu zemědělství, který sice zajišťuje vysokou produkci, ale prokazatelně negativně ovlivňuje životní prostředí? Kde leží hranice mezi produktivitou a udržitelností, a co se stane, až ji překročíme? Jakým směrem by se mělo zemědělství vyvíjet, aby dokázalo zajistit dostatek kvalitních potravin pro všechny, aniž by přitom poškozovalo životní prostředí nebo opomíjelo etický přístup ke zvířatům?

Udržitelnou alternativou ke konvenčnímu hospodaření je ekologické zemědělství. Ekologické zemědělství (EZ) se inspiruje tradičním způsobem hospodaření, ale není považováno jako krok zpět. Jedná se o přístup, který čerpá inspiraci z minulosti a v současné době je provozován za pomocí moderních strojů a technologií (Singh, Nath, 2020, s. 212). Dle Khana a Rehmana (2022, s. 7) představuje ekologické zemědělství udržitelný způsob hospodaření, jelikož dokáže současně naplňovat potřeby budoucích generací, zajistit ziskovost, chránit životní prostředí a podporovat sociální i ekonomickou stabilitu. Potřeba rozvoje ekologického zemědělství se postupně promítá i do národních politik a legislativ jednotlivých států. Důležitým milníkem pro ekologické zemědělství se stal dokument s názvem Agenda2000, který byl přijat v rámci reformy Společné zemědělské politiky

(SZP). Dokument mimo jiné nasměroval SZP směrem k trvale udržitelnému zemědělství a označil ekologické zemědělství za významný faktor k jeho dosažení (Generální sekretariát Rady, 2025). V současnosti je v Evropské unii ekologické zemědělství přímo upraveno Nařízením EU č. 2018/848, které ho považuje za důležitý způsob hospodaření zajišťující dlouhodobou udržitelnost. Jednotlivé členské státy pak ekologické zemědělství dále rozvíjejí prostřednictvím národních strategií v rámci Společné zemědělské politiky.

Díky významné institucionální podpoře a rostoucímu zájmu spotřebitelů o kvalitní a zdravé bioprodukty zažívá ekologické zemědělství celosvětově velký růst. Přibývá počet ekologických zemědělců, farmářských trhů, specializovaných obchodů i produktů s označením „bioprodukt“. To vyplývá i z dostupných statistických údajů, ze kterých je zřejmé, že i Česká republika prochází významným růstem v této oblasti (Eurostat, 2024). Vzhledem k rostoucímu významu ekologického zemědělství a jeho potenciálu přispívat k udržitelnému rozvoji je důležité porozumět tomu, jak tento přístup skutečně funguje v praxi. Tato diplomová práce se zaměřuje na ekologické zemědělství v podmínkách České republiky. Cílem je prostřednictvím kvalitativního výzkumu analyzovat fungování vybraných ekologických farem a zasadit jejich činnost do kontextu trvale udržitelného rozvoje prostřednictvím tří pilířů – environmentálního, ekonomického a sociálního.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce je na základě kvalitativního výzkumu analyzovat fungování vybraných ekologických farem v České republice a zasadit jejich činnost do kontextu udržitelného rozvoje prostřednictvím tří pilířů udržitelného rozvoje: environmentálního, ekonomického a sociálního.

Dílčím cílem práce je identifikovat motivy, které vedou farmáře ke vstupu do režimu ekologického zemědělství. Druhým dílčím cílem je identifikovat hlavní výzvy, kterým ekologičtí farmáři v České republice čelí. Třetím dílčím cílem je navrhnout doporučení pro podporu ekologického zemědělství v reakci na identifikované výzvy.

2.2 Metodika

Teoretická část diplomové práce se věnuje historii a konceptu udržitelného rozvoje a jeho pilířům. Dále se zaměřuje na ekologické zemědělství, jeho zásady, principy a cíle s přihlédnutím k legislativnímu rámci Evropské unie a České republiky. Práce se dále věnuje udržitelnému rozvoji a jeho vztahu k ekologickému zemědělství z ekonomického, environmentálního a sociálního hlediska. Veškeré informace jsou čerpány z odborných knih, článků i jiných publikačních zdrojů a legislativního rámce České republiky a Evropské unie.

V praktické části je uvedena struktura ekologicky obhospodařované půdy a základní charakteristiky ekologického zemědělství v České republice. Následně je představen kvalitativní výzkum, který je proveden formou polostrukturovaných rozhovorů s farmáři vybraných ekologických farem v České republice. Pro potřeby výzkumu jsou vybrány farmy, které mají oficiální certifikaci od pověřených orgánů o fungování v režimu ekologického zemědělství.

Dle Dismana (2021, s. 141) je rozhovor pracná a časově náročná technika, která však zajišťuje vysokou spolehlivost a větší jistotu zodpovězení všech dotazovaných otázek. Pro rozhovor je předem připraveno šestnáct otázek. Jsou zvoleny polostrukturované otázky, které umožňují se doptávat v případě, že se během rozhovoru dojde k zajímavému zjištění, které je třeba dovysvětlit (Černý, 2018, s. 72). Data jsou shromažďována v období od 12. prosince 2024 do 6. ledna 2025. Rozhovory jsou realizovány osobně na ekofarmách a v několika případech na farmářských trzích v Praze. Veškerá data jsou uchovávána a zpracovávána výhradně pro účely výzkumu. Z důvodu anonymizace jsou na žádost

dotazovaných plné přepisy dostupné k nahlédnutí u autorky práce. Kvalitativní analýza rozhovorů probíhá pomocí kódování v souladu s teorií Dismana (2021, s. 315). Pomocí kvalitativní analýzy získaných dat je zkoumáno fungování vybraných ekofarem a zasazeno do kontextu udržitelného rozvoje prostřednictvím tří pilířů udržitelného rozvoje.

V závěrečné části práce jsou shrnuty získané výsledky z kvalitativního výzkumu a jsou provázány s literární rešerší, která je představena v teoretické části diplomové práce.

3 Teoretická východiska

3.1 Udržitelný rozvoj

V odborné literatuře existuje velké množství definic vymezujících pojem udržitelný rozvoj. Neexistuje tedy jednotná definice, která by byla všeobecně přijímána. Koncept udržitelného rozvoje byl poprvé oficiálně představen v roce 1987 Světovou komisí OSN pro životní prostředí a rozvoj. Představila ho ve své závěrečné zprávě s názvem Naše společná budoucnost, která obsahuje pravděpodobně nejčastěji užívanou definici udržitelného rozvoje: *„Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který zajistí naplnění potřeb současné společnosti, aniž by byla ohrožena možnost naplnění potřeb generací příštích“* (Moldan, 2018, s. 130).

Maier ve své knize cituje definici Evropského parlamentu, který ji formuloval jako: *„zlepšování životní úrovně a blahobytu lidí v mezích kapacity ekosystémů při zachování přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro současné a příští generace“* (Maier a kol., 2012, s. 12).

Pojem trvale udržitelný rozvoj je zakotven i v českém právním řádu, a to konkrétně v zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. Udržitelný rozvoj je v zákoně definován jako: *„takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachová možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby, a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů“* (Zákon č. 17/1992 Sb., 1992).

3.1.1 Historie a cíle konceptu udržitelného rozvoje

V roce 2000 byl Valným shromážděním OSN přijat rozvojový program s názvem Rozvojové cíle tisíciletí (anglicky Millenium Development Goals, MDGs), který obsahoval osm základních cílů týkajících se odstranění a snižování největších problémů spojenými s rozvojem společnosti. Státy se podpisem zavázaly k naplnění těchto cílů do roku 2015 nebo dříve. Těmito cíli jsou: *„snížit chudobu a hlad ve světě; zajistit základní vzdělání pro všechny; prosazovat rovnost pohlaví; snížit dětskou úmrtnost; zlepšit zdraví matek; bojovat proti HIV/AIDS a dalším chorobám; zajistit udržitelnost životního prostředí; rozvíjet globální partnerství pro rozvoj“* (Evropská komise, 2009).

Klíčovým momentem pro definování současných cílů udržitelného rozvoje se stala Konference OSN o udržitelném rozvoji, známá jako Rio+20, která se konala v červnu roku

2012 v Rio de Janeiru. Na této konferenci bylo dohodnuto, že je potřeba vytvořit nové, univerzální cíle, které by nahradily dosavadní cíle definované v agendě *Rozvojových cílů tisíciletí*, které budou zahrnovat širší spektrum problémů. Tímto momentem započalo tříleté vyjednávání ohledně budoucí formulace cílů udržitelného rozvoje (Moldan, 2021, s. 33).

V září roku 2015 proběhl v New Yorku summit OSN o udržitelném rozvoji. Na summitu byl Organizací spojených národů přijat dokument s názvem Měníme náš svět: Agenda udržitelného rozvoje do roku 2030 (Moldan, 2021, s. 33), který navazoval na úspěšnou agendu Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs). Dokument obsahuje plán udržitelného rozvoje do roku 2030. Jeho součástí je sedmnáct cílů udržitelného rozvoje (anglicky Sustainable Development Goals, SDGs), na jejichž formulaci se podílely všechny členské státy a občané zemí OSN, zástupci občanské společnosti, akademické obce i podnikatelské subjekty (Informační centrum OSN v Praze, 2015, s. 3). Těmito cíli jsou: *„konec chudoby; konec hladu; zdraví a kvalitní život; kvalitní vzdělání; rovnost mužů a žen; pitná voda, kanalizace; dostupné a čisté energie; důstojná práce a ekonomický růst; průmysl, inovace a infrastruktura; méně nerovností; udržitelná města a obce; odpovědná výroba a spotřeba; klimatická opatření; život ve vodě; život na souši; mír, spravedlnost a silné instituce a partnerství ke splnění cílů“* (Informační centrum OSN v Praze, 2015, s. 44). Členské státy OSN se zavázaly pro plnou realizaci tohoto programu nejpozději do roku 2030.

V návaznosti na to byl v Česku v roce 2017 schválen národní Strategický rámec s názvem Česká republika 2030 (Moldan, 2021, s. 39). Jeho garantem je Rada vlády pro udržitelný rozvoj, která zároveň zastřešuje udržitelný rozvoj v České republice. Strategický rámec obsahuje informace o tom, jakým směrem se ubírá rozvoj země, jaká nebezpečí mu hrozí, jaký má potenciál a jaké jsou další možnosti růstu. Dokument pokrývá možnosti růstu v rámci tří pilířů udržitelného rozvoje – sociálním, ekonomickým a environmentálním, současně na mezinárodní, národní i regionální úrovni. Dále určuje, jakým směrem by se měl rozvoj v následujících letech ubírat, aby byl v souladu s šesti klíčovými oblastmi: *„lidé a společnost; hospodářský model; odolné ekosystémy; obce a regiony; globální rozvoj a dobré vládnutí“* (Úřad vlády ČR, 2017, s. 11). Konkrétní kroky směřující k naplnění stanovených cílů ČR 2030 spadají do odpovědnosti příslušných ministerstev a Úřadu vlády ČR. Dosažením těchto cílů by mělo, mimo jiné, dojít k usnadnění přechodu země k rozvoji, který bude trvale udržitelný (Úřad vlády ČR, 2017, s. 7).

3.1.2 Pilíře udržitelného rozvoje

Dle Moldana (2021, s. 31) se stal významným krokem pro posílení myšlenky trvale udržitelného rozvoje Světový summit o udržitelném rozvoji, který se konal v roce 2002 v Johannesburgu, největším městě Jihoafrické republiky. Na summitu byl Organizací spojených národů oficiálně stanoven cíl udržitelného rozvoje jako snaha o docílení vývoje, který má být založen na rovnováze sociálního, environmentálního a ekonomického pilíře, jak ilustruje Obrázek 1 níže. Výsledkem summitu byl Akční plán z Johannesburgu, který konkretizoval kroky v těchto třech pilířích pro naplnění udržitelného rozvoje. Stal se tak důležitým rámcem, na kterém začaly státy stavět své národní strategie udržitelného rozvoje a implementační plány.

Obrázek 1 – Pilíře udržitelného rozvoje

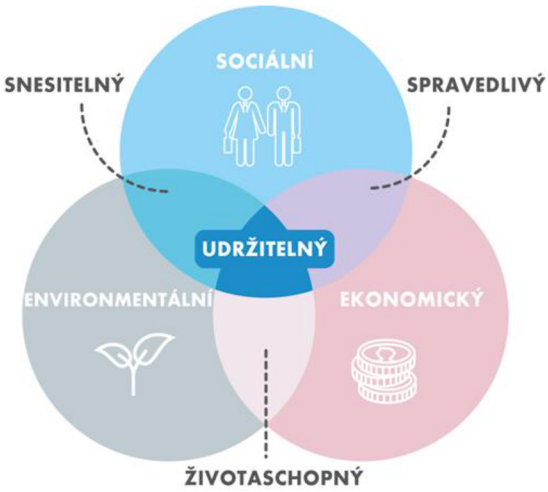

Zdroj: Valinová (2018)

Ekonomický pilíř

Ekonomický pilíř se věnuje tématům, která souvisí s hospodářskou činností. Zaměřuje se na dosažení rovnováhy mezi hospodářským růstem, efektivním využíváním zdrojů a dlouhodobou ekonomickou stabilitou, přičemž klade důraz na minimalizaci negativních dopadů na životní prostředí a sociální kapitál (Maier a kol., 2012, s. 158).

Pro dlouhodobý rozvoj společnosti je nezbytný ekonomický růst, který ale musí respektovat hranice životního prostředí. Možnosti ekonomického růstu se totiž odvíjí od množství dostupných přírodních zdrojů, které se na planetě nachází v omezeném množství (Maier a kol., 2012, s. 158). Klíčovou součástí tohoto pilíře je podpora technologií, které snižují spotřebu energie a zvyšují efektivitu výroby. To zahrnuje jak vývoj nových

technologií, tak optimalizaci stávajících procesů s cílem snížit ekologickou stopu. Tomu napomáhají například investice do obnovitelných zdrojů energie, jako jsou solární a větrné elektrárny, které významně přispívají k udržitelnému rozvoji (Nováček, 2011, s. 231).

Důležitou součástí ekonomického pilíře je také přechod společnosti od lineárního ekonomického modelu k cirkulárnímu. V současnosti stále převažuje lineární model, ve kterém nedochází k recyklaci ani k činnostem, které by vedly k uzavření výrobních cyklů. Výsledkem je vyčerpávání zdrojů stejným tempem, jakým dochází k produkci (Kislingerová a kol., 2021, 259). Tento model je z dlouhodobého hlediska neudržitelný, protože vyčerpává neobnovitelné přírodní zdroje a vytváří velké množství odpadu. Naopak cirkulární ekonomika se zaměřuje na opětovné použití, recyklaci a obnovu zdrojů, čímž minimalizuje odpad a snižuje tlak na přírodní zdroje (Kislingerová a kol., 2021, 57). Cílem ekonomického pilíře je dosáhnout takové úrovně ekonomiky, která se bude efektivně a zdravě rozvíjet, ale zároveň bude fungovat jako koloběh, který bude respektovat jak environmentální, tak sociální pilíř (Maier a kol., 2012, s. 15).

Environmentální pilíř

Environmentální pilíř udržitelného rozvoje se zaměřuje na ochranu přírodních zdrojů, biodiverzity a ekosystémů, které jsou nezbytné pro dlouhodobou udržitelnost a přežití lidstva. Existence lidstva zcela závisí na zdrojích z přírody, které se ale na planetě nachází v omezeném množství a je tak nutné s těmito zdroji zacházet udržitelně (Moldan, 2021, s. 41). Jedním z hlavních cílů je dosažení rovnováhy mezi ekonomickými aktivitami, ochranou životního prostředí a společenským rozvojem. Společenský rozvoj a hospodářské aktivity jsou totiž neodmyslitelně spjaty s přírodním prostředím (Maier a kol., 2012, s. 15).

Zásadními tématy, na které se pilíř zaměřuje, jsou témata týkající se zmírňování a adaptace na změnu klimatu, snižování znečištění přírodního prostředí a ovzduší, ochrana vodních zdrojů a půdy, udržitelné čerpání zdrojů nebo uchování biologické rozmanitosti. Environmentální pilíř je zásadní pro udržitelný rozvoj, jelikož zajišťuje, že ekonomický a sociální rozvoj probíhají v souladu s ochranou přírodních zdrojů a ekosystémů (Moldan, 2001, s. 14).

Sociální pilíř

Sociální pilíř udržitelného rozvoje usiluje o zajištění spravedlivých podmínek pro všechny členy společnosti, a to za účelem dosažení spravedlnosti, rovnosti a vysoké kvality

života. Pilíř klade důraz na sociální ochranu, která staví na základních lidských právech. Těmi jsou například rovné ekonomické příležitosti či právo na přístup k základním potřebám, jako jsou vzdělání, zdravotní péče, voda nebo hygienická zařízení (Nováček, 2011, s. 218). Zásadními cíli, které se snaží naplnit sociální pilíř, jsou snížení sociálních nerovností, zvýšení vzdělanosti a životní úrovně lidí, boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení, podpora genderové rovnosti a ekonomických příležitostí pro všechny, zajištění bezpečných pracovních podmínek, zpřístupnění lékařské péče, potlačení diskriminace a náboženské nesnášenlivosti a zvýšení bezpečnosti ve společnosti (Maier a kol., 2012, s. 16).

Sociální pilíř podporuje rovný přístup ke zdrojům a příležitostem, což vede k ekonomickému začlenění a snižování chudoby. Zvýšení vzdělání má za následek posílení lidského kapitálu a tím i vyšší začlenění do společnosti a s ním související ekonomický růst. Všichni lidé mají zároveň právo na zdravé a bezpečné životní prostředí, které reprezentuje pilíř environmentální (Maier a kol., 2012, s. 15).

3.2 Ekologické zemědělství

Ekologické zemědělství je jednou z klíčových součástí globálních snah o dosažení udržitelného rozvoje. Vzniklo jako reakce na rostoucí obavy z negativních dopadů konvenčního zemědělství na životní prostředí, lidské zdraví a dlouhodobou udržitelnost. Jedná se o způsob hospodaření, který propojuje tradiční způsob zemědělství s vědeckým výzkumem a moderními technologiemi. Snahou je vytvořit fungující systém pěstování plodin, který bude v souladu s přírodními procesy a bude mít co nejnižší negativní dopad na životní prostředí (Khan, Rehman, 2022, s. 3). Tento zemědělský model zahrnuje metody hospodaření, které respektují přirozený koloběh látek, využívá hnojiva organického původu a uplatňuje etické postupy vůči chovaným hospodářským zvířatům. Ideálním modelem je uzavřený recirkulační podnik, který efektivně využívá zdroje, minimalizuje odpad opětovným používáním materiálů a zdrojů na farmě, maximálně recykluje či využívá organická hnojiva (Bioinstitut, 2022, s. 7).

Základním právním předpisem upravujícím ekologické zemědělství v České republice je Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství ze dne 29. května 2000. Tento zákon stanovuje podmínky a pravidla pro provozování ekologického zemědělství, včetně regulace, kontrolního systému a podmínek certifikace a označování bioproduktů. Zákon implementuje Nařízení Evropského parlamentu a rady (EU) 2018/848 o ekologické

produkci a označování ekologických produktů a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 834/2007 ze dne 30. května 2018.

Nařízení Evropské unie č. 2018/848 definuje ekologické zemědělství jako*: „celkový systém řízení zemědělského podniku a produkce potravin, který spojuje osvědčené postupy v oblasti životního prostředí a klimatu, vysokou úroveň biologické rozmanitosti, ochranu přírodních zdrojů, uplatňování přísných norem v oblasti dobrých životních podmínek zvířat a norem produkce v souladu s poptávkou rostoucího počtu spotřebitelů po produktech získaných za použití přírodních látek a procesů"* (Nařízení EU 2018/848, 2018). Dle nařízení EU je tedy ekologické zemědělství chápáno jako komplexní systém hospodaření, který zajišťuje vysokou úroveň biodiverzity, chrání přírodní zdroje a dodržuje přísné normy v oblasti chovu zvířat.

3.2.1 Zásady ekologického zemědělství

Zásady, nebo také principy, ekologického zemědělství jsou pravidla, stanovená Evropskou unií, která definují, jak má ekologické zemědělství vypadat. Jak již bylo zmíněno, ekologické zemědělství je způsob hospodaření, který propojuje tradiční způsob zemědělství s vědeckým výzkumem a moderními technologiemi. Cílem je vytvořit dlouhodobě udržitelný fungující systém pěstování plodin, který bude respektovat přirozené procesy v přírodě a bude mít co nejnižší negativní dopad na životní prostředí a zdraví lidí (Dvorský, Urban, 2014, s. 32).

Evropský parlament a Rada (EU) definují zásady ekologického zemědělství v nařízení č. 2018/848 takto:

1. **respektovat přírodní systémy a cykly** – zemědělci by měli respektovat přirozené sezónní cykly. V dané sezóně by se měly pěstovat plodiny, pro které je období typické. Pro zachování úrodnosti a kvality půdy je třeba pravidelně střídat plodiny a začlenit více druhů rostlin. Tím dojde ke zlepšení biologické rozmanitosti a podpoře původních druhů rostlin (Šarapatka, Urban a kol. 2007, s. 28).
2. **udržovat a zlepšovat stav půdy, vody a vzduchu, zdraví rostlin a zvířat a rovnováhu mezi nimi** – cílem ekologického zemědělství není pouze ekologická produkce, ale také ochrana a zlepšování stavu životního prostředí. Aby se předešlo znečištění ovzduší, vody a půdy, vyžaduje se používání organických hnojiv místo syntetických. V běžném konvenčním zemědělství totiž může docházet, kvůli používání chemických látek a

dalším vnějším vstupům ke kontaminaci životního prostředí (Šarapatka, Urban a kol. 2007, s. 28).

3. **zachovávat přírodní krajinné prvky** – další zásadou EZ je ochrana přírodních prvků v krajině. Významný krajinný prvek je definován v zákone č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, jako: *„ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny, která vytváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability“*. Takovými prvky jsou například lesy, meze, rybníky, jezera, vodní toky, rašeliniště, remízky, mokřady nebo trvalé travní porosty. Významné krajinné prvky pomáhají k ochraně biodiverzity a podporují stabilitu ekosystémů (Zákon č. 114/1992 Sb., 1992).
4. **odpovědně využívat energii a přírodní zdroje** – hlavní prioritou je také odpovědně využívat energii a snižovat spotřebu přírodních zdrojů, které jsou neobnovitelné. Cílem je, aby zemědělci přešli k využívání obnovitelných zdrojů energie (OZE) – například vodní, větrné nebo sluneční elektrárny (Nařízení EU 2018/848, 2018).
5. **produkovat celou řadu vysoce kvalitních produktů, které odpovídají spotřebitelské poptávce** – ekologické produkty musí splňovat požadavky na kvalitu, čerstvost a zdraví. Měly by odpovídat poptávce spotřebitelů, kteří vyhledávají produkty, které byly vyrobeny eticky a ekologicky (Nařízení EU 2018/848, 2018).
6. **zajišťovat integritu ekologické produkce ve všech fázích produkce, zpracování a distribuce potravin a krmiva** – ekologická produkce musí být dodržena ve všech fázích produkce – tedy od pěstování, přes skladování, zpracování, přepravu, distribuci až po prodej konečnému spotřebiteli. Aby mohly být produkty označeny jako ekologické, musí mít obsah ekologických látek u ekologických zemědělských složek ve výši alespoň 95 % a pro zbylých 5 % platí přísné podmínky (Nařízení EU 2018/848, 2018).
7. **vyloučit používání geneticky modifikovaných organismů (GMO) a produktů vyrobených z GMO nebo pomoví GMO* a jiných než veterinárních léčivých přípravků** – důležitou zásadou je také zákaz používání geneticky modifikovaných organismů a produktů, které jsou z GMO vyrobeny, například krmiva pro zvířata.
8. **omezit používání vnějších vstupů** – jedním z cílů je také omezit používání vnějších vstupů, zejména syntetických hnojiv, pesticidů, herbicidů a dalších chemických látek. Tyto látky jsou nahrazovány alternativami, které jsou ekologicky šetrné. Povolené jsou

vstupy z ekologické produkce, přírodní látky nebo látky z nich odvozené nebo minerální hnojiva s nízkou rozpustností (Dvorský, Urban, 2014, s. 32).

9. **koncipovat a řídit biologické procesy na základě ekologických systémů za použití přírodních zdrojů, které jsou danému systému řízení vlastní, a to pomocí metod, které jsou založeny na posouzení rizik a případně za použití bezpečnostních a preventivních opatření** – ekologičtí zemědělci by měli svou činnost přizpůsobit přirozeným přírodním procesům v dané oblasti. Před každým zásahem by se měl zemědělec zamyslet nad tím, jaká jsou potenciální rizika, která by mohla ovlivnit zdraví půdy, rostlin a životního prostředí. Na základě posouzení rizik se poté zavádí preventivní opatření, která snižují případné negativní dopady (Bioinstitut, 2022, s. 8).
10. **vyloučit klonování zvířat** – jednou ze zásad ekologického zemědělství je také zákaz klonování zvířat, a to z etických i ekologických důvodů. V roce 2015 byla Evropským parlamentem schválena směrnice, která přísně zakazuje klonování hospodářských zvířat chovaných a rozmnožovaných pro zemědělské účely, a to na celém území EU. Klonování má mnoho etických problémů, často zahrnuje vysoké riziko genetických abnormalit, zdravotních problémů a utrpení zvířat (Evropský parlament, 2015).
11. **zajistit vysokou úroveň dobrých životních podmínek zvířat** – zemědělci se zavazují k tomu, aby zajistili hospodářským zvířatům kvalitní životní podmínky, které jim umožní co nejpřirozenější způsob života. Zvířata musí být chovaná v podmínkách, které odpovídají jejich přirozeným potřebám (přístup k pastvinám, dostatek prostoru – jsou stanoveny podmínky pro rozlohu vnitřních i venkovních prostor), se zvířaty musí být eticky zacházeno, nesmí být izolovány a vystavovány stresu (Dvorský, Urban, 2014, s 58). Podmínkou je také, že musí být krmena ekologicky certifikovaným krmivem, které má 100 % zemědělských složek a nejméně 95 % jeho suchých složek ekologického původu (Nařízení EU 2018/848, 2018).

3.2.2 Živočišná produkce v rámci ekologického zemědělství

Jak již bylo zmíněno, v ekologickém zemědělství se klade velký důraz na životní pohodu a co nejpřirozenější způsob života hospodářských zvířat. Zemědělský systém by měl fungovat jako kontrolované prostředí, které zajišťuje vysokou úroveň životních podmínek zvířat. Měl by je chránit před nebezpečím, ale zároveň poskytnout životní podmínky, které co nejvíce připomínají přirozené prostředí ve volné přírodě (Dvorský, Urban, 2014, s 58).

Životní pohoda zvířat

V rámci koncepce ekologického zemědělství je otázka životní pohody hospodářských zvířat (tzv. welfare) mnohokrát skloňovaná. Přístup člověka k problematice welfare prošel během let mnoha etapami vývoje. Jako součást životní pohody zvířat se uvádí nejen fyzické, ale i psychické zdraví, které je definováno tím, jak se zvíře cítí a zda je mentálně i fyzicky v dobré kondici (Pištěková a kol., 2014, s. 113). Některé druhy zvířat totiž prožívají i pocity jako je přátelství, úzkost nebo smutek. Hospodářská zvířata by měla mít možnost projevit své přirozené chování a měly by pociťovat spokojenost, vyrovnanost a pohodu (Dvorský, Urban, 2014, 62).

John Webster ve své knize uvádí tři otázky, které je třeba si položit pro správné pochopení problematiky životní pohody zvířat (Webster, 2009, s. 10):

- *Žije zvíře přirozeným životem?* – Odpovídají životní podmínky chovaného zvířete přirozeným podmínkám, ve kterých se vyvinul a žije jeho druh ve volné přírodě?
- *Je zvíře zdravé a v dobré kondici?* – Je zvíře schopné normálně se vyvíjet, růst, být zdravé a v dobré kondici?
- *Je zvíře spokojené?* – Pociťuje chované zvíře psychickou spokojenost nebo alespoň netrpí nepohodou?

Průkopnicí problematiky welfare zvířat se stala britská spisovatelka Ruth Harrisonová, která v roce 1964 vydala knihu s názvem *Animal Machines*. V knize poukazovala na zacházení s hospodářskými zvířaty v intenzivních chovech a na to, že zvířata nejsou pouze „stroje“, které nepociťují emoce, jako strach, radost, bolest nebo utrpení (Pištěková a kol., 2014, s. 113). Touto knihou Harrisonová rozpoutala velkou diskusi na vědecké úrovni, která vyústila v názor, že je potřeba životní podmínky chovaných zvířat zlepšit.

V roce 1965 zasedla britská komise vedená předsedou vlády R. Brambellem a jmenovala výbor zabývající se životní pohodou chovaných zvířat. Výsledkem byl také návrh minimálních požadavků pro welfare zvířat, známých jako „pět svobod“, podle kterých by měla mít zvířata právo si alespoň „vstát, lehnout si, otočit se, očistit si tělo a natáhnout končetiny“ (Pištěková a kol., 2014, s. 113). Těchto pět zásad bylo na základě vědeckých diskusí postupně upravováno. Jejich finální podobu navrhla v roce 1993 Rada pro welfare hospodářských zvířat (FAWC) následovně:

1. *„svoboda od hladu, žízně a podvýživy;*
2. *svoboda od nepohodlí;*
3. *svoboda od bolesti, zranění a onemocnění;*
4. *svoboda projevit přirozené chování;*
5. *svoboda od stresu, strachu a úzkosti.“*

Šestou zásadu později doplnil profesor John Webster, který ji definoval následovně:

6. *„vykonávat svobodně a osobně kontrolu nad vlastní životní pohodou“* (Pištěková a kol., 2014, s. 113).

Koncepce „pěti svobod“ je v praxi využívaná pro dosažení dobrých životních podmínek hospodářských zvířat a jedná se o jeden ze způsobů komplexního vyhodnocování jejich životní pohody (Dvorský, Urban, 2014, s. 59).

3.2.3 Pěstování rostlin v ekologickém zemědělství

Pěstování rostlin v ekologickém zemědělství je náročné na realizaci a vyžaduje velkou přípravu ze strany zemědělců, kteří musí neustále pečovat o úrodnost půdy a druhovou rozmanitost (tzv. biodiverzitu). Aby byla produkce ekologická a efektivní, musí vhodně naplánovat optimální provoz a vybrat takovou metodu osevního postupu, která bude co nejvíce vyvážená (Bioinstitut, 2022, s. 7). Ekologický podnik by měl maximálně využívat vlastní zdroje, a to recyklací živin a jejich navracením zpět do koloběhu. Podmínkou EZ je využití postupů, které co nejvíce snižují spotřebu neobnovitelných zdrojů a mají co nejmenší negativní dopad na životní prostředí (Šarapatka, Urban a kol, 2007, s. 28).

Péče o úrodnost půdy a biodiverzitu

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, zemědělství má velký vliv na stav půdy, její složení a úrodnost. Nevhodné zemědělské postupy a používání chemických přípravků na ochranu rostlin vedou ke snižování druhové rozmanitosti, která ovlivňuje fyzikální i chemické vlastnosti půdy a její úrodnost (Bioinstitut, 2022, s. 33).

Základem EZ je péče o půdu, aby byla kvalitní, dlouhodobě úrodná a dostatečně vyživovala rostliny. Úrodnost půdy vychází z přirozeného koloběhu živin v půdě, který z velké části závisí na vybraném osevním postupu a výživě půdy pomocí tzv. organického hnojení. Organické hnojení může být zajištěno např. vlastními statkovými hnojivy, která jsou vedlejším produktem ekologické produkce a mají vysoký obsah humusu (Bioinstitut, 2022, s. 3). Pravidelné organické hnojení pomáhá zvyšovat biologickou aktivitu půdy,

vytváří stabilnější strukturu půdy a ničí zárodky různých chorob. Rostliny pěstované s vyváženou výživou jsou mnohem odolnější vůči patogenům než v případě intenzivního zemědělství (Dvorský, Urban, 2014, s. 41).

Dle Bioinstitutu (2022, s. 11) péče o půdu nemá za následek pouze zvýšení její biologické aktivity, zdraví a obranyschopnost pěstovaných rostlin nebo ochranu druhové rozmanitosti, ale má také nepřímé dopady na snižování emisí skleníkových plynů. Velký obsah humusu a vysoká biologická aktivita půdy má za následek, že půda dobře přijímá a udržuje dešťovou vodu a je odolná proti rozplavení a erozi. Úrodná půda velmi dobře ukládá přebytečné živiny a oxid uhličitý (CO^2), čímž zabraňuje jejich úniku do spodních a povrchových vod. Tím přispívá ke snižování emisí skleníkových plynů.

3.2.4 Ekologické zemědělství v rámci EU

Ekologické zemědělství je důležitou součástí strategie trvale udržitelného rozvoje Evropské unie. Poprvé bylo právně upraveno na počátku 90. let 20. století, a to v souvislosti s jeho začleněním do zemědělské politiky EU. Postupem času se stalo klíčovou součástí snahy o udržitelný způsob produkce a ochranu životního prostředí. V květnu 2020 Evropská komise představila strategii s názvem „Farm to Fork“ (F2F), která se stala důležitou součástí *Zelené dohody pro Evropu* (anglicky Green Deal). Tato strategie zahrnuje všechny fáze, kterými prochází potraviny, než se dostanou do domácností – tedy od pěstování až po spotřebu (Rada EU a Evropská rada, 2025).

V rámci strategie F2F bylo stanoveno několik cílů pro oblast zemědělství, kterými jsou:

- do roku 2030 **snížit množství používaných chemických pesticidů o 50 %**;
- do roku 2030 **ekologicky obhospodařovat alespoň 25 % zemědělské půdy** v EU;
- **snížit množství používaných antimikrobiálních látek** podávaných hospodářským zvířatům o 50 % do roku 2030;
- do roku 2030 **snížit ztrátu živin z organických a minerálních hnojiv** alespoň o 50 % při zachování kvality půdy, což bude mít za následek **snížení používání hnojiv** nejméně o 20 % (Evropská komise, 2021).

Oblast ekologického zemědělství v Evropské unii velmi rychle roste. Dle údajů Eurostatu (2024) bylo roce 2022 v EU ekologicky obhospodařováno 16,9 milionů hektarů zemědělské půdy, což je více než 10 % z celkové zemědělské plochy. Mezi lety 2012 a 2022 došlo k nárůstu ekologicky obhospodařované půdy o 79 %, což je důkazem, že o ekologické

zemědělství je zájem a neustále se zvyšuje počet zemědělců a farmářů, kteří k němu přechází. Přestože dochází ke značnému růstu, ze statistik Evropské agentury pro životní prostředí (EEA) z roku 2023 vyplývá, že růst EZ není dostatečně rychlý, aby Evropská unie zvládla naplnit stanovený cíl v rámci strategie Farm to Fork. Ta si klade za cíl, aby do roku 2030 bylo 25 % zemědělské půdy v unii obhospodařováno ekologicky. Při současném růstu EU dosáhne v roce 2030 pouze 15 % podílu ekologicky obhospodařované půdy. Aby EU splnila svůj cíl 25 %, musela by téměř zdvojnásobit tempo přechodu na ekologické zemědělství, což znamená větší tlak a investice do ekologických zemědělských metod (Henzlerová, 2024).

Většina ekologické půdy v EU se využívá k produkci trvalých travních porostů, zejména luk a pastvin. Ty představují zhruba 42 % ekologické zemědělské půdy. Dále krmné plodiny se 17 %, obiloviny (zejména pšenice, ječmen, kukuřice) s 16 % a 11 % tvoří trvalé travní porosty, jako jsou ovocné sady, olivovníky a vinice. Co se týče chovu hospodářských zvířat, i přes zvyšující se nárůst má stále velmi malý podíl z celkového chovu. Pohybuje se v průměru mezi 1 % – 7 % v závislosti na sektoru (DG AGRI, 2023).

Podle údajů Eurostatu (2024) mělo v roce 2022 nejvyšší podíl ekologicky obhospodařované zemědělské půdy v rámci EU Rakousko s 27 procenty, následovalo Estonsko s 23 procenty a Švédsko s 20 procenty. Naopak zeměmi s nejnižším podílem byla Malta s méně než 1 %, Bulharsko a Irsko s 2 %. Česká republika se umístila na žebříčku poměrně vysoko na sedmém místě s podílem 16 % zemědělské půdy.

Obrázek 2 – Procentuální podíl ekologicky obhospodařované půdy v rámci EU

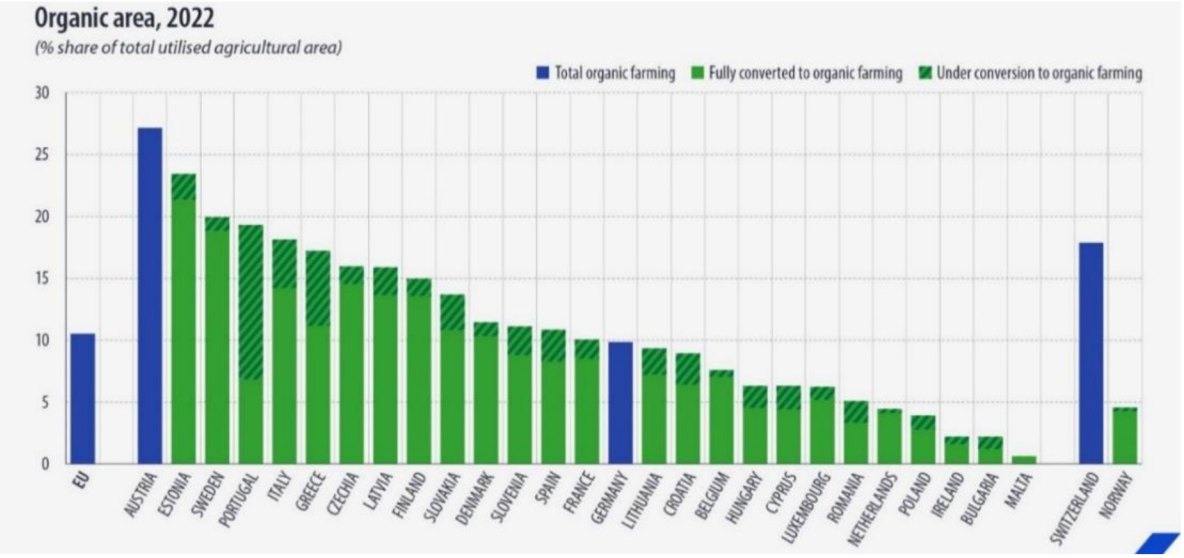

Zdroj: Eurostat (2024)

Společná zemědělská politika

Společná zemědělská politika (Common Agricultural Policy, CAP) je nejstarší společnou politikou Evropské unie, resp. Evropského společenství (ES). Je tvořená souborem právních předpisů, které upravují produkci a prodej zemědělských výrobků v Evropské unii, které mají za cíl zajistit jednotnou politiku v oblasti zemědělství (Zahradník, 2003, s. 255). Dle Fojtíkové, Lebiedzik, (2008, s. 6) hlavní příčinou jejího vzniku bylo především ekonomické i politické sjednocení zemědělského sektoru všech členských států Evropských hospodářských společenství (EHS). Dlouhodobým cílem bylo vytvořit volný trh se zemědělskými výrobky, který bude regulovat obchod s nečlenskými státy a chránit domácí producenty. Zavedení SZP mělo za následek rozvoj zemědělské výroby a zajistilo soběstačnost v oblasti produkce potravin v mnoha členských státech. Díky dotacím zemědělci získali stabilní příjmy, což jim umožnilo modernizovat farmy a zvyšovat efektivitu výroby. Došlo také ke snížení výkyvů cen na trhu a zvýšení dostupnosti potravin.

Hlavní cíle, ke kterým by společná zemědělská politika měla směřovat, byly definovány již v Římské smlouvě z roku 1957. Jejich realizace začala o několik let později, v roce 1962 (Fojtíková, Lebiedzik, 2008, s. 5). Cíle SZP byly definovány následovně:

1. **zvýšit pracovní produktivitu v zemědělství** prostřednictvím většího zapojení moderních technologií a optimalizací výrobních faktorů, zejména pracovní síly;
2. **zabezpečit vyšší výdělky a s tím spojenou životní úroveň** osob, které pracují v zemědělském sektoru;
3. **stabilizovat trhy se zemědělskou produkcí**;
4. Zajistit, aby byly členské státy **co nejvíce soběstačné v produkci** zemědělských výrobků;
5. **zajistit přijatelné ceny** dodávaných potravin pro konečné spotřebitele (Fojtíková, Lebiedzik, 2008, s. 5).

Společná zemědělská politika se k dosažení udržitelnosti zemědělství zaměřuje na tři hlavní oblasti – hospodářskou udržitelnost, udržitelnost životního prostředí a sociální udržitelnost zemědělských podniků. V roce 2023 přijala Evropská komise novou koncepci společné zemědělské politiky, která se opírá o deset hlavních sociálních, environmentálních a hospodářských cílů pro období 2023-2027. V koncepci je, mimo jiné, kladen velký důraz na problematiku ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje. Zaměřuje se např. na problematiku zmírňování změny klimatu a adaptaci na tuto změnu, podporu udržitelné

energetiky, efektivní hospodaření s přírodními zdroji nebo podporu biologické rozmanitosti. Konkrétní cíle zní takto: *„zajištění spravedlivého příjmu pro zemědělce; zvýšení konkurenceschopnosti; lepší postavení zemědělců v rámci potravinového řetězce; opatření v oblasti změny klimatu; péče o životní prostředí; ochrana krajiny a biologické rozmanitosti; podpora generační obměny; dynamický rozvoj venkovských oblastí; zajištění kvality potravin a ochrana zdraví; podporu předávání znalostí a inovací* (Ministerstvo zemědělství, 2022, s. 3).

Obrázek 3 – 10 cílů Společné zemědělské politiky

Zdroj: Ministerstvo zemědělství (2022, s. 3)

Právní úprava ekologického zemědělství v Evropské unii

Ekologické zemědělství je u nás i v Evropské unii ukotveno v právních přepisech, které zajišťují, že zemědělci a producenti dodržují stanovené ekologické podmínky. Právní předpisy Evropské unie se zaměřují nejen na ochranu přírody, ale také na transparentnost a důvěru spotřebitelů v produkty označené jako biopotraviny. Každý produkt označený jako ekologický musí splňovat normy, které jsou pravidelně kontrolovány a vymáhány prostřednictvím pověřených organizací v členských státech Evropské unie (DG AGRI, nedatováno, b).

Významnou roli při tvorbě podmínek pro ekologické zemědělství na mezinárodní úrovni hraje Mezinárodní federace ekologického zemědělství IFOAM (zkratka International Federation of Organic Agricultural Movements). IFOAM je mezinárodní organizací zastřešující světová profesní sdružení ekologických zemědělců, která byla založena v roce 1972. Organizace poskytuje celosvětově uznávané standardy, které slouží jako rámec pro rozvoj ekologického zemědělství na celosvětové úrovni. Zásady a normy, které stanovuje,

jsou považovány za minimální požadavky pro ekologickou produkci a mají nepřímý vliv na podobu právního rámce Evropské unie (Walia, S., Walia U., s. 210, 2020).

V roce 2007 bylo přijato nařízení Rady (ES) č. 834/2007, které poskytuje základní strukturu pro ekologické hospodaření a označování ekologických produktů. Toto nařízení bylo později nahrazeno aktuálně platným nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/848 ze dne 30. května 2018 o ekologické produkci a označování ekologických produktů. Jedná se o klíčový právní předpis, který stanovuje přísnější pravidla pro výrobu, zpracování a distribuci ekologických produktů. Tento právní rámec se zaměřuje na snižování dopadů zemědělské činnosti na životní prostředí, ochranu biologické rozmanitosti a udržitelnost zdrojů, a zároveň zajišťuje, aby produkty označené jako „ekologické" splňovaly přísné standardy kvality. Cílem nových opatření je podpořit podnikání ekologických zemědělců a usnadnit přechod nových zemědělců k ekologickému zemědělství, zajistit spravedlivější hospodářskou soutěž mezi produkty EU a dováženými produkty a zvýšit důvěru spotřebitelů (DG AGRI, nedatováno, a).

Důležitou součástí ekologického zemědělství je i přísná kontrola a vymáhání standardů. Každý členský stát EU má povinnost jmenovat kontrolní orgány, které zajišťují, že producenti, distributoři a prodejci ekologických produktů dodržují povinnosti stanovené Evropskou unií. Všechny subjekty, které chtějí prodávat své produkty jako ekologické se musí registrovat u pověřené certifikační a kontrolní organizace a mají povinnost se podrobit pravidelným kontrolám. Tyto kontroly potvrzují splnění stanovených ekologických norem, jak je uvedeno podrobněji v kapitole 3.2.6. Certifikace ekologického zemědělství. Kontrolám podléhají také potraviny dovezené ze zemí mimo Evropskou unii, které jsou označené jako ekologické (DG AGRI, nedatováno, b).

3.2.5 Ekologické zemědělství v České republice

Základním právním předpisem upravujícím ekologické zemědělství v České republice je Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství ze dne 29. května 2000. Tento zákon stanovuje podmínky a pravidla pro provozování ekologického zemědělství, včetně regulace, kontrolního systému a podmínek certifikace a označování bioproduktů. Zákon vychází z Nařízení Evropského parlamentu a rady (EU) 2018/848 o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 834/2007 ze dne 30. května 2018.

V České republice se ekologické zemědělství postupně stává významnou součástí zemědělské produkce, a to nejen díky rostoucí poptávce po kvalitních a zdravých potravinách, ale také díky rostoucímu povědomí o potřebě chránit přírodní zdroje a snižovat negativní dopady na životní prostředí. Podniky jsou také motivovány dotacemi, které stát poskytuje subjektům, které splňují podmínky pro ekologické zemědělství. Zájem o EZ odráží také zvyšující se počet ekologických farem a poptávka spotřebitelů po ekologicky certifikovaných produktech (Dvorský, Urban, 2014, s. 7).

Hlavní roli v rozvoji ekologického zemědělství v České republice má Ministerstvo zemědělství (MZE), které pro podporu ekologického a udržitelného hospodaření zřídilo samostatný Odbor environmentálního a ekologického zemědělství. MZE je klíčovým orgánem, který zajišťuje dozor nad EZ a poskytuje dotace ekologickým subjektům, a to v rámci Programu rozvoje venkova (Dvorský, Urban, 2014, s. 4). V České republice funguje několik svazů a organizací, které se věnují ekologickému hospodaření a do kterých se mohou ekologičtí zemědělci zapojit. Jedná se například o svaz PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, Bioinstitut (Institut pro ekologické zemědělství a udržitelný rozvoj krajiny) nebo Česká technologická platforma pro ekologické zemědělství (CTPEZ), která má na starost podporu výzkumu, vzdělávání a celkový rozvoj EZ v České republice (Dvorský, Urban, 2014, s. 13).

Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství

V roce 2021 schválila vláda Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství (APEZ) v letech 2021–2027, který obsahuje pět prioritních oblastí, na které je potřeba se v rámci EZ zaměřit. Akční plán (Ministerstvo zemědělství, 2021a, s. 21) definuje jako první oblast **ekonomickou životaschopnost ekofarem**, konkrétně zlepšení jejich ekonomické životaschopnosti a zvýšení rozsahu ekologického hospodaření, zejména na orné půdě. Druhou oblastí je **výroba a marketing**, která si klade za cíl zlepšení dostupnosti domácích biopotravin na trhu. Třetí oblast se zaměřuje na zvýšení **spotřeby biopotravin**, zejména domácí výroby. Čtvrtá oblast se věnuje **přínosům ekofarem pro životní prostředí a welfare zvířat** a zvýšení povědomí o této problematice. Pátá oblast se zaměřuje na **šíření informací** o ekologickém zemědělství, jak v oblasti vzdělávání, výzkumu či poradenství. Požadavkem je zvýšení dostupnosti odborných znalostí o této problematice. V rámci APEZ bylo také stanoveno pět hlavních cílů, kterých by se mělo dosáhnout do roku 2027. Jedná se o tyto kvantitativní cíle:

- dosáhnout 22% podílu ekologických ploch na celkové zemědělské půdě ČR;
- dosáhnout 30% podílu orné půdy na celkové výměře půdy v EZ;
- dosáhnout 10% navýšení rozlohy trvalých kultur v EZ;
- dosáhnout 4% podílu biopotravin na celkové spotřebě potravin a nápojů;
- dosáhnout 5% podílu biopotravin ve veřejném stravování“ (Ministerstvo zemědělství, 2021a, s. 21).

3.2.6 Certifikace ekologického zemědělství

V rámci ekologického zemědělství hraje klíčovou roli certifikace, která zajišťuje, že produkty označené jako ekologické splňují přísné podmínky týkající se pěstování, zpracování a distribuce produktů. Všechny ekologické potraviny a zemědělské produkty prodávané v Evropské unii, které splňují normy ekologického zemědělství, musí být označeny jednotným logem. Jednotlivé členské státy mají zároveň svůj vlastní systém certifikace, který mohou použít současně s evropským. Obě certifikace – evropská i národní – poskytují záruku spotřebitelům, že produkty byly vyrobeny s ohledem na udržitelnost a stanovené etické postupy (Ministerstvo zemědělství, nedatováno).

Certifikace ekologického zemědělství v Evropské unii

Logo EU pro ekologické zemědělství, známé jako „EU Organic Logo“, označuje produkty splňující ekologické standardy stanovené Evropskou unií. Logo bylo zavedeno v roce 2010 a je složeno z dvanácti hvězd ve tvaru listu na zeleném pozadí (Ministerstvo zemědělství, nedatováno).

Obrázek 4 – Logo ekologických produktů EU

Zdroj: Ministerstvo zemědělství (nedatováno)

Použití loga je povinné u všech balených potravinářských výrobků z Evropské unie, které jsou vyprodukovány a prodávány jako ekologické produkty, tzv. biopotraviny, a

splňují všechny podmínky ohledně toho, jak se musí produkovat, přepravovat a skladovat. Certifikace se týká všech hospodářských subjektů, které se podílely na dodavatelském řetězci – tedy producentů, zpracovatelů i distributorů. Logo může být použito pouze na produktech, které obsahují alespoň 95 % ekologických složek a u zbylých 5 % musí být dodrženy přísné podmínky. U loga musí být zároveň uveden kód kontrolního subjektu a místo, kde byly zemědělské suroviny vyprodukovány (DG AGRI, nedatováno, c).

Certifikace ekologického zemědělství v České republice

Certifikace produktů ekologického zemědělství v České republice je regulována Ministerstvem zemědělství a řídí se zákonem č. 242/2000 Sb, o ekologickém zemědělství, a vyhláškou č. 16/2006 Sb, ze dne 6. ledna 2006. Tento právní rámec stanovuje požadavky na ekologickou produkci, zpracování, kontrolu a certifikaci.

Obrázek 5 – Logo Produktu ekologického zemědělství ČR

Zdroj: Ministerstvo zemědělství (nedatováno)

Pro biopotraviny se v České republice používá celostátní ochranná známka tzv. BIO zebra s nápisem *„Produkt ekologického zemědělství“* (Ministerstvo zemědělství, nedatováno). Veškeré balené biopotraviny, které jsou produkované, připravované, distribuované nebo skladované v České republice, musí mít na obale současně národní i evropské biologo, označení původu surovin a kód kontrolní organizace. Tedy musí současně splňovat podmínku, že byly vyrobeny v souladu s českými i evropskými standardy pro ekologické zemědělství a prošly certifikačním procesem certifikačního orgánu (Ministerstvo zemědělství, nedatováno). Certifikace zahrnuje všechny hospodářské subjekty, od zemědělce, zpracovatele, obchodníky až po prodejce, které se podílely na produkci dané biopotraviny. Pokud podnik splní všechny stanovené podmínky, obdrží certifikát, a to mu umožní používat ochrannou známku. Kontroly jsou prováděny v České republice jednou ročně, a to jednou z pověřených kontrolních a certifikačních organizací,

u které se podnikatelský subjekt registroval. V současnosti kontrolu i certifikaci umožňují tyto čtyři pověřené společností: KEZ o.p.s, ABCERT AG, organizační složka, Biokont CZ, s.r.o., Bureau Veritas Czech Republic, s.r.o. (Ministerstvo zemědělství, nedatováno).

3.3 Ekologické zemědělství a trvale udržitelný rozvoj

Dle Moudrého a kol. (2007, s. 13) koncepce trvale udržitelného rozvoje vychází z potřeby nasměrovat hospodářský i sociální vývoj tak, aby byl v souladu s hranicemi životního prostředí. Ekologické zemědělství je způsobem zemědělského hospodaření, který se nejvíce přibližuje principům trvale udržitelného rozvoje, jelikož propojuje všechny tři dimenze – zahrnuje oblast životního prostředí, ekonomie i společenských aspektů.

Již v roce 1989 byl společností American society od Agronomy (odborná organizace zaměřená na agronomii, nacházející se ve Spojených státech Wisconsinu, založená 1907), pojem *Trvale udržitelné zemědělství (TUZ)* definován jako zemědělství, které je dlouhodobě udržitelné, zvyšuje kvalitu životního prostředí a množství přírodních zdrojů, je ekonomicky udržitelné a zlepšuje kvalitu života zemědělců a společnosti jako celku (Francis a kol., 1990, s. 5). S definicí ekologického zemědělství z pohledu ekologického, ekonomického a sociálního pohledu přišel již v roce 1988 autor Gips, který považoval EZ za udržitelné, pokud je ekologicky šetrné, ekonomicky životaschopné, společensky spravedlivé a humánní (Edwards, 2020, s. 143). V roce 1992 americká nezisková organizace Alliance for sustainability, která se dlouhodobě věnuje podpoře udržitelného hospodaření, označila udržitelné zemědělství jako šetrné k životnímu prostředí, ekonomicky životaschopné, společensky spravedlivé a humánní (Alliance for Sustainability, nedatováno).

Macrae a kolektiv definovali TUZ jako způsob zemědělství, který odráží uvědomění si ekologické a společenské reality a efektivně na ně reaguje (Macrae a kol., 1990, s. 155).

Oficiálně bylo zemědělství označeno jako významný faktor k dosažení TUR v roce 2000 v dokumentu s názvem Agenda2000, která byla přijata v rámci reformy Společné zemědělské politiky Evropské unie (Boháčková, Hrabánková, 2009, s. 39). Dokument zdůraznil potřebu multifunkčního, konkurenceschopného a ekologicky udržitelného zemědělství a položil základy pro rozvoj druhého pilíře SZP – rozvoje venkova. Jednalo se o důležitý milník pro ekologické zemědělství, jelikož dokument nasměroval SZP směrem k trvale udržitelnému zemědělství a označil ho za významný faktor k dosažení trvale udržitelného rozvoje (Generální sekretariát Rady, 2025).

Daniel (2020, s. 1) uvádí, že ekologické zemědělství je způsobem hospodaření, který je úzce spjat s udržitelným rozvojem, jelikož je v souladu, s již zmíněnými, 17 Cíli udržitelného rozvoje OSN (SDGs) z roku 2015. Jedná se zejména o Cíl č. 2 – *Konec hladu*, který má směřovat svět k potravinové bezpečnosti, zlepšení výživy a podpoře udržitelného zemědělství a Cíl č. 12 – *Odpovědná výroba a spotřeba*, která má zajistit dlouhodobě udržitelný způsob spotřeby a výroby.

Autoři Lone a Rashid (2023, s. 16) se v rámci studie zabývali vztahem ekologického zemědělství k pilířům udržitelného rozvoje. Autoři dospěli k závěru, že EZ má pozitivní vliv na životní prostředí a ekosystémy, a zároveň zohledňuje různé ekonomické a sociální aspekty. Z ekonomického hlediska na ekologické zemědělství autoři pohlíží jako na podnikatelskou činnost, která je nákladově efektivní a zvyšuje příjmy ekologických farmářů. Z ekologického hlediska zdůrazňuje šetrnost hospodaření k životnímu prostředí a z pohledu sociálního přispívá k pozitivním sociálně-ekonomickým změnám. Provázanost cílů EZ s třemi pilíři udržitelného rozvoje zobrazují autoři (Lone, Rashid, 2023, s. 9) v Obrázku 6 níže, který zahrnuje následující cíle ekologického hospodaření:

- **Ekologické cíle** – biodiverzita, fungující ekosystémy, ekologická stabilita;
- **Ekonomické cíle** – ekonomická soběstačnost, spoléhání na místní zdroje, dlouhodobá jistota výnosu;
- **Sociální cíle** – vlastní pracovní síla, uspokojování místních potřeb, regionální potravinová soběstačnost, ochrana venkovských komunity.

Obrázek 6 – Cíle ekologického zemědělství

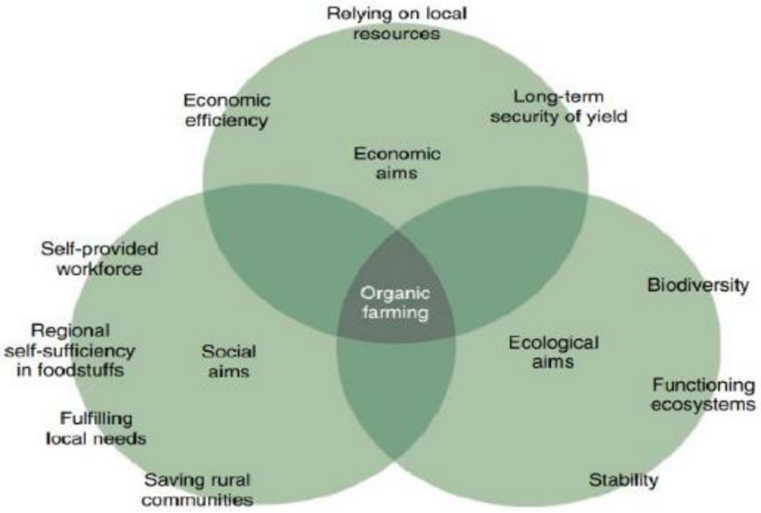

Zdroj: Lone, Rashid (2023, s. 9)

3.3.1 Environmentální udržitelnost ekologického zemědělství

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, zemědělství stojí na pomezí mnoha ekologických problémů, jako jsou klimatické změny, zhoršení kvality půdy, vody a ovzduší. Environmentální udržitelnost je základním stavebním kamenem ekologického zemědělství a je chápána jako hospodaření, které vede ke snižování těchto problémů a má za cíl zachování kvality životního prostředí i pro následující generace. To vyplývá i z Nařízení Evropské unie č. 2018/848, které definuje ekologické zemědělství jako*: „celkový systém řízení zemědělského podniku a produkce potravin, který spojuje osvědčené postupy v oblasti životního prostředí a klimatu, vysokou úroveň biologické rozmanitosti, ochranu přírodních zdrojů, uplatňování přísných norem v oblasti dobrých životních podmínek zvířat a norem produkce v souladu s poptávkou rostoucího počtu spotřebitelů po produktech získaných za použití přírodních látek a procesů“* (Nařízení EU 2018/848, 2018).

Trvale udržitelné zemědělství má prokazatelně nižší negativní dopad na životní prostředí oproti konvenčnímu zemědělství a současně řeší ekologické problémy, jako je degradace půdy, ekologická nerovnováha, klimatické změny a vyčerpávání neobnovitelných zdrojů (Lone, Rashid, 2023, s. 11).

3.3.2 Ekonomická udržitelnost ekologického zemědělství

Autoři Lone a Rashid (2023, s. 10) ve své práci zdůrazňují, že zemědělství je udržitelné pouze tehdy, pokud pomáhá k celkovému ekonomickému zdraví společnosti a zemědělců. Zároveň je důležité neustále motivovat a podporovat zemědělce dotacemi proto, aby se ubírali směrem k ekologickému zemědělství, což postupně vede k ekonomické udržitelnosti prostřednictvím vyšších příjmů.

Podobně uvádí Palšová a kol. (2014, s. 1), že velmi silným motivačním faktorem pro rozhodnutí farmářů přejít z konvenčního na ekologické hospodaření, je právě státní podpora. Státní podpora zlepšuje tržní pozici podniku a ekologických produktů, zvyšuje povědomí o problematice konvenčního zemědělství a podporuje propagaci ekologických produktů.

Důležité je zmínit, že klíčovým faktorem ekonomické ziskovosti ekologického zemědělství je zvyšující se poptávka po zdravých ekologických produktech, která je podnícena zejména změnou ve stravovacích návycích v rozvinutých zemích. Spotřebitelé, kteří jsou si vědomi rizik spojených s konvenčními potravinami, jsou ochotni zaplatit vyšší cenu za ekologické potraviny (Ahlem, Hammas, 2017, s. 3).

3.3.3 Sociální udržitelnost ekologického zemědělství

Sociální aspekt udržitelnosti ekologického zemědělství dle Lone a Rashida (2023, s. 12-13) zahrnuje faktory, které se týkají jedinců i společnosti jako celku a mají vliv na jeho dlouhodobou stabilitu. Mezi tyto faktory spadá blahobyt a celková pohoda farmářů a zemědělců, dostupnost domácí pracovní síly nebo propojení zemědělství s kulturou. Součástí je také míra zapojování zemědělců do zemědělských sdružení, spolupráce na různých úrovních nebo využití rodinné pracovní síly a zapojení žen do zemědělství, což jsou zároveň klíčové ukazatele pro analýzu sociální udržitelnosti.

Calker a kol. (2008, in Lone, Rashid, 2023, s. 12) rozdělil sociální faktory ekologického zemědělství do dvou kategorií:

- Vnitřní – **fyzické zdraví**, které se týká pracovních podmínek farmářů a zaměstnanců a jejich celkový blahobyt a životní pohoda;
- Vnější – **společenská udržitelnost**, zahrnující sociokulturní faktory zemědělství, které mají vliv mimo jiné na kvalitu života lidí a zvířat.

Sociální udržitelnost tedy zahrnuje nejen vnitřní faktory, ale i faktory týkající se společnosti jako celku – ekologické hospodaření produkuje zdravější potraviny, jelikož neobsahuje pesticidy a další chemikálie, a snižuje tak možná zdravotní rizika. Ekologické farmy také vytváří více pracovních míst oproti konvenčnímu zemědělství, jelikož vyžadují více ruční práce, pravidelné organické hnojení, střídání plodin, manuální odstraňování plevele a celkovou péči o půdu. To má dle Ahlema a Hammase (2017, s. 3) za následek podporu a rozvoj venkovských oblastí a snižuje migraci do měst.

Altenbuchner (2017, in Lone, Rashid, 2023, s. 13) říká, že pro dosažení sociální udržitelnosti je potřeba zvýšit vzdělanost a zlepšit předávání informací o principech a cílech ekologického zemědělství. Vyzdvihuje také důležitost spolupráce mezi farmáři a sdílení znalostí, které pomáhají efektivnějšímu fungování farmy a vhodnějším reakcím na hrozby.

4 Vlastní práce

4.1 Ekologické zemědělství v České republice

Ekologické zemědělství v České republice je na vzestupu a postupně se stává významnou součástí zemědělské produkce. Důkazem toho je nejen rostoucí počet ekologických zemědělců a rostoucí poptávka spotřebitelů po ekologicky certifikovaných produktech, ale také to, že ČR je jedním z vůdčích států v rozvoji organického zemědělství mezi státy Evropské unie. V roce 2022 se umístila na sedmém místě s podílem 16 % ekologicky obhospodařované zemědělské půdy (Eurostat, 2024).

Ekologické zemědělství se v České republice soustřeďuje zejména v méně příznivých horských a podhorských oblastech, kde se nachází zhruba 90 % všech ekofarem (Ministerstvo zemědělství, 2021b, s. 8). Z údajů Registru ekologických podnikatelů vyplývá, že k 31.12.2024 v České republice ekologicky hospodařilo 5 565 ekologických zemědělců na 604 811 hektarech zemědělské půdy, což představuje 17,1 % z celkové výměry zemědělské půdy ČR. Počet ekologických zemědělců se oproti roku 2023 zvýšil o 4,25 %, tedy konkrétně o 227 farem, což je velmi dobré znamení o nárůstu popularity ekologického zemědělství. V České republice se nachází ekologické podniky od těch nejmenších, které mají rozlohu kolem 5 hektarů, až po ty největší s více než 2000 hektary, přičemž většina ekologických farem má rozlohu 10–50 hektarů (Ministerstvo zemědělství, 2025a).

Dle údajů z Registru ekologických podnikatelů (Ministerstvo zemědělství, 2025b) v současnosti k 31.12.2024 v ČR stále převažují trvalé travní porosty, a to s výměrou 477 222 hektarů, což je přibližně 79 % celkové ekologicky obhospodařované půdy v zemi. Jedná se zejména o louky či pastviny, tedy zemědělské pozemky, které jsou pokryty převážně trávou nebo jinou travně bylinnou směsí. Zhruba 18 % tvoří orná půda s 108 750 hektary, sloužící k pěstování zemědělských plodin, která zaznamenala výrazný nárůst zejména v posledních několika letech. Přibližně 1,1 % dále tvoří trvalé kultury (ovocné sady, vinice, chmelnice a krajinotvorné sady). Zbytek tvoří ostatní plochy.

4.2 Kvalitativní výzkum

Praktická část práce vychází z terénního výzkumu, který byl proveden formou polostrukturovaných rozhovorů s farmáři vybraných ekologických farem v České republice. Pro potřeby výzkumu byly vybrány farmy, které mají oficiální certifikaci od pověřených orgánů o fungování v režimu ekologického zemědělství.

4.2.1 Metoda sběru dat

Rozhovoru pro výzkumnou část diplomové práce se zúčastnilo celkem sedm výzkumných partnerů. Rozhovory proběhly v osobním kontaktu v období od 12. prosince 2024 do 6. ledna 2025. Délka schůzky byla s dotazovanými domluvena předem na přibližně jednu hodinu, přičemž samotná délka rozhovoru se následně odvíjela od výřečnosti dotazovaného. Všechny rozhovory byly po udělení souhlasu výzkumných partnerů nahrávány na diktafon v mobilním zařízení. Nahrávky rozhovorů byly následně přepsány do písemné podoby a analyzovány v rámci praktické části diplomové práce.

4.2.2 Otázky v rámci polostrukturovaných rozhovorů

Pro kvalitativní výzkum bylo připraveno celkem šestnáct otázek, které byly pro přehlednost rozděleny do pěti okruhů. První okruh otázek sloužil k navázání kontaktu s výzkumným partnerem a získání základních informací o jeho zemědělské činnosti. Další otázky byly rozděleny do tří okruhů podle toho, zda tématem spadají do environmentálního, ekologického či sociálního pilíře udržitelného rozvoje. Pátý okruh zahrnoval dvě závěrečné otázky týkající se budoucích plánů dotazovaných a jejich návrhů na změny přístupu a podpory ze strany státu či regionu. Některé z otázek byly, v případě potřeby, v závislosti na odpovědích, dále prohloubeny doplňující otázkou, aby se mohl výzkumný partner dostatečně vyjádřit k danému tématu. Níže jsou představeny otázky, na které byli výzkumní partneři dotazováni.

- **Úvodní otázky** se týkaly typu produkce, motivů farmářů pro vstup do režimu EZ a subjektivně vnímané výhody a nevýhody ekologického hospodaření v porovnání s konvenčním:
    1. Jaký typ produkce na vaší farmě provozujete (rostlinná, živočišná, smíšená)?
    2. Jak jste se dostal/a k ekologickému zemědělství a co vás k tomu motivovalo?
    3. Co považujete za hlavní výhody a nevýhody ekologického zemědělství v porovnání s konvenčním zemědělstvím?

- První okruh otázek zahrnoval otázky spadající pod **environmentální udržitelnost** ekologického zemědělství:
    4. Jakým způsobem se na vaší farmě snažíte minimalizovat negativní dopady na životní prostředí?
    5. Používáte nějaké metody cirkulace zdrojů (např. opětovné použití nebo recyklace zdrojů)? Jak přispívají k udržitelnosti vašeho hospodaření?
    6. Jaký význam přikládáte kvalitě a zdraví bioproduktů, které prodáváte? Ovlivňuje tento přístup vaše postupy na farmě?
    7. Pokud máte živočišnou produkci, jak přistupujete k životní pohodě (tzv. welfare) zvířat.
- Druhý okruh zahrnoval otázky týkající se **ekonomické udržitelnosti** ekologického zemědělství:
    8. Jaké strategie využíváte, abyste zajistil/a dlouhodobou finanční stabilitu farmy?
    9. Co považujete za největší ekonomické výzvy ekologického zemědělství a jak se těmto výzvám snažíte přizpůsobit?
    10. Jak podle vás ekologické zemědělství ovlivňuje vaše vztahy se zákazníky a vaše postavení na trhu?
- Třetí okruh obsahoval otázky, které se týkaly **sociální udržitelnosti** ekologického zemědělství:
    11. Jak vaše práce ovlivňuje vaši fyzickou a psychickou pohodu, pracovní podmínky a celkovou spokojenost s prací?
    12. Jaký vliv má vaše farma na místní komunitu? Vnímáte její podporu?
    13. Přispívá vaše farma k vytváření pracovních příležitostí ve vaší obci?
    14. Jak vnímáte svoji roli ve zvyšování povědomí o ekologickém zemědělství ve společnosti?
- **Závěrečné otázky** zahrnovaly otázku týkající se změn a podpory ze strany státu a plánů farmářů do budoucna:
    15. Jaké změny nebo podporu ze strany státu nebo regionu byste uvítal/a, aby se ekologickým farmářům dařilo lépe?
    16. Plánujete do budoucna nějaké další změny na farmě?

4.2.3 Charakteristika vybraných výzkumných partnerů

Pro rozhovory bylo cíleně vybráno sedm výzkumných partnerů. Všech sedm dotazovaných splňovalo stanovenou podmínku, aby se jednalo o ekologickou farmu v České republice s oficiální certifikaci od pověřeného orgánu o fungování v režimu ekologického zemědělství. Z důvodu anonymizace jsou názvy výzkumných partnerů smyšlené a označené jako Farma A až Farma G.

V Tabulce 1 níže jsou přehledně zpracovány základní informace o výzkumných partnerech. Z důvodu anonymizace tabulka obsahuje smyšlená jména ekologických farem, kraj, ve kterém se nachází, druh produkce a přibližnou plochu půdy obhospodařovanou v režimu ekologického zemědělství.

Tabulka 1 – Charakteristika vybraných výzkumných partnerů

Název farmy	Lokalita	Druh produkce	Plocha hospodaření v EZ (ha)
Farma A	Středočeský kraj	Živočišná, Rostlinná	do 50 ha
Farma B	Středočeský kraj	Živočišná	do 50 ha
Farma C	Ústecký kraj	Živočišná, Rostlinná	do 50 ha
Farma D	Středočeský kraj	Rostlinná	do 50 ha
Farma E	Jihomoravský kraj	Živočišná, Rostlinná	nad 500 ha
Farma F	Vysočina	Živočišná, Rostlinná	nad 500 ha
Farma G	Jihočeský kraj	Živočišná, Rostlinná	nad 1000 ha

Zdroj: vlastní zpracování (2025)

Mezi výzkumnými partnery byly zastoupeny čtyři malé rodinné ekologické farmy s rozlohou do 50 hektarů půdy a tři velké ekologické farmy s rozlohou od 500 do více než 1000 hektarů půdy. Níže jsou vybraní výzkumní partneři blíže představeni.

Prvním dotazovaným je majitel **Farmy A**, nacházející se ve Středočeském kraji. Jedná se o malou rodinnou farmu s rozlohou do 50 hektarů půdy, která hospodaří v režimu ekologického zemědělství od roku 2014 (registrace u Biokont CZ, s.r.o.). Farma se zaměřuje na produkci téměř veškeré sezónní zeleniny a specializuje se zejména na produkci brambor, dýní, cuket a patisonů. Živočišné výrobě se věnuje v menší míře než rostlinné, a to konkrétně chovu slepic, ovcí a králíků.

Druhým dotazovaným je majitel ekologické farmy **Farmy B**, která se nachází ve Středočeském kraji. Farma hospodaří na téměř 50 hektarech půdy a v režimu ekologického zemědělství je od roku 2007 (registrace u KEZ o.p.s.). Zaměřuje se výhradně na živočišnou výrobu, zejména na chov krav bez tržní produkce mléka, skotu plemene Charolais, chovu prasat a drůbeže – brojlerů a hus. Z rostlinné produkce pěstují ječmen, pšenici, luštěniny, hrách a jeteloviny, které slouží pro vlastní potřebu a jako krmivo pro zvířata. Mimo jiné se farma věnuje správě 11 hektarů lesa a nabízí kompletní služby v lesnictví a poradenství v oblasti dotačních projektů a problematice v oblasti zemědělství. Farma nabízí také zážitkové programy pro návštěvníky.

Dalším výzkumným partnerem je **Farma C**, v rozhovoru zastoupena majitelem. Farma se nachází v Ústeckém kraji. Jedná se o malou rodinnou farmu s rozlohou do 50 hektarů vlastní půdy, z toho většinu tvoří louky a pastviny a jednu pětinu orné půdy. Farma se zaměřuje na rostlinnou i živočišnou výrobu a počátkem roku 2015 vstoupila do režimu ekologického zemědělství (registrace u KEZ o.p.s.). Z rostlinné produkce pěstuje obiloviny – pšenici, špaldu, žito, nahý oves a ječmen. Dále pěstuje křen, mák a pícniny. Z živočišné produkce se věnuje chovu skotu, býka plemene Dexter.

Farma D, zastoupená majitelem, je malé rodinné ekologické hospodářství, nacházející se ve Středočeském kraji. V režimu ekologického zemědělství funguje od roku 2012 (registrace u Biokont CZ, s.r.o.) a v současnosti obhospodařuje do 50 hektarů půdy. Ekostatek se zaměřuje na rostlinnou produkci, zejména bylinek, ze kterých vyrábí bylinné sirupy, džemy, povidla, chutney a další druhy zavařenin. Ekostatek vlastní také sady a v menší míře pěstuje BIO ovoce a zeleninu. Z jablek vyrábí vlastní mošt a věnuje se i výrobě a prodeji vlastního medu.

Dalším výzkumným partnerem je vedoucí **Farmy E**. Farma se nachází v Jihomoravském kraji a v režimu ekologického zemědělství hospodaří od roku 2007 na více než 500 hektarech orné půdy (registrace u ABCERT AG, organizační složka). Na ekofarmě

pěstují BIO pšenici, špaldu, jednozrnku, dvouzrnku, červenou pšenici, oves, pohanku, čirok, hrách a jiné. Z živočišné produkce se zaměřují na chov BIO prasat na výkrm a ovce na výpas areálu. Farma se také dlouhodobě podílí na aplikovaném výzkumu ekologického zemědělství na úrovni národních i mezinárodních projektů. Farma je zakladatelem Prvního BIO regionu v České republice a je členem Spolku inovativních ekologických zemědělců a členem poradenské sítě Czech Organics.

Šestým výzkumným partnerem je **Farma F**, zastoupená majitelem, která se nachází v kraji Vysočina. Farma je od roku 1999 podnikem fungujícím v režimu ekologického zemědělství (registrace u Biokont CZ, s.r.o.) a hospodaří na zhruba 500 hektarech půdy, z toho 250 hektarech orné půdy a 250 hektarech luk a pastvin. Farma se zaměřuje na rostlinnou i živočišnou výrobu. Z rostlinné produkce pěstuje kolem dvanácti druhů BIO plodin – ječmen, pšenici, hrách, pohanku, česnek, řepku, konopí, brambory, energetické plodiny a další. Produkce je využívána několika způsoby – jako krmivo pro zvířata, vstupní surovina do vlastní bioplynové stanice a osivo pro ekologické i konvenční zemědělce. Zelenina slouží pouze okrajově pro prodej. Z živočišné produkce se farma zaměřuje na BIO chov přeštických černostrakatých prasat a chov skotu bez tržní produkce mléka. Od roku 2010 provozuje, v zájmu co nejnižších stresů zvířat, vlastní bio jatka. Farma má také vlastní malou bioplynovou stanici s technologií na zpracování slamného hnoje, přebytku trav a senáže a zbytku krmiv. Vyrobenou elektrickou energii využívá pro provoz celé farmy a přebytky dodává do sítě, vytápí faremní jatka, kancelářské prostory a sušárnu. Farma se také věnuje výzkumu, spolupracuje se školami a realizuje několik projektů a vzdělávacích programů.

Posledním výzkumným partnerem je rodinná **Farma G**, která je v ekologickém režimu od roku 2003 (registrace u KEZ o.p.s.) a hospodaří na více než 1000 ha půdy. Rostlinnou produkci farma pěstuje zejména na výrobu krmiva pro chov skotu a provoz bioplynové stanice. Pro prodej slouží pouze nadvýroba obilí. Z živočišné produkce se věnuje chovu zhruba 600 kusů skotu, které prodává jako zástavová nebo vykrmená na porážku. Farma má od roku 2013 vlastní bioplynovou stanici, která slouží k výrobě elektřiny a tepla. Většinu elektřiny dodává do sítě a zbytek slouží pro vlastní potřebu. Co se týče tepla, to farma spotřebovává celé ve vlastním podniku pro vytápění sušárny dřeva a obilovin.

4.3 Motivy pro vstup do režimu ekologického zemědělství

Z rozhovorů vyplynulo, že se motivy pro vstup do ekologického zemědělství lišily podle individuálních hodnot farmářů. U většiny farem bylo důvodem přesvědčení, že je potřeba hospodařit ekologicky, produkovat zdravé potraviny a chránit životní prostředí. Velkou roli hraje i nesouhlas farmářů s konvenčním způsobem produkce a přístupem k hospodářským zvířatům. Příkladem je odpověď jednoho z farmářů, který uvedl: *„…od začátku jsme věděli, že to chceme dělat ekologicky, bez chemie a příznivě pro životní prostředí. Vždycky jsem měl vztah k přírodě“* (Farma D, 2025).

U dvou ekofarem byl vstup do ekologického zemědělství pouze oficiálním pojmenováním jejich dosavadního přístupu k hospodaření, jelikož ještě před certifikací ekologicky hospodařili a považovali tento přístup za běžný, a to zejména díky rodinné tradici. Příkladem je odpověď majitele Farmy C, který byl před vstupem do ekologického režimu v konvenci, ale už tehdy, díky rodinné tradici, hospodařil ekologicky. Uvedl, že v konvenci nepoužívali žádné postřiky ani průmyslová hnojiva a odkázal na oficiální motto farmy: *„Vraťmě se ke starému, bude to pokrok“* (Farma C, 2025). Majitel Farmy F ještě před certifikací také hospodařil ekologicky a až s možností získání dotací začal uvažovat o přechodu do režimu EZ. Když se naskytla první možnost získat dotace pro ekologické zemědělství, tak si uvědomil, že jeho hospodaření je založené na koloběhu živin a pastvě a už dávno odpovídá principům ekologického hospodaření. *„…když přišla první možnost získat dotace pro ekologický zemědělství, tak jsem si uvědomil, že v tu chvíli nám tomu absolutně nic nebrání, protože ty zvířata pasená na pastvině už dávno krásně dodržují ten koloběh živin bez externích vstupů“* (Farma F, 2025).

Hlavní a jediný motiv pro přechod z konvenčního do ekologické hospodaření u jednoho výzkumného partnera, konkrétně majitele Farmy B, byla možnost získání dotací, přesto, že o principech a výhodách ekologického zemědělství do té doby nevěděl. Až postupem času zjistil, jaké ekonomické i ekologické výhody tento způsob hospodaření přináší.

4.4 Environmentální aspekt ekologického zemědělství

V následující kapitole se práce zaměřuje na environmentální aspekt ekologického zemědělství. Věnuje se strategii dotazovaných farem pro snižování negativních dopadů na životní prostředí, metod pro cirkulaci zdrojů a uzavřenost koloběhu hospodaření, významu

kvality a zdraví bioproduktů a u farem s živočišnou produkcí, životní pohodě zvířat a etickému aspektech chovu.

4.4.1 Znalosti a inovace jako klíč k udržitelnosti

Většina výzkumných partnerů uvedla v kontextu s environmentální udržitelností, že je potřeba mít hlubší know-how, znalosti postupů a větší důraz na dlouhodobé plánování oproti konvenčnímu zemědělství. Farmáři zdůraznili, že práce není pouze fyzicky a časově náročnější, ale je potřeba mít zkušenosti, umět plánovat a neustále reagovat na měnící se podmínky v přírodě a podle toho přizpůsobovat postupy na farmě. Jeden z farmářů uvedl, že je potřeba: „*…víc pracovat s přírodou, preventivně, dopředu myslet, promýšlet si ty operace, dvakrát zvážit, co tam člověk chce udělat na tom poli, jestli je ta operace vhodná, jestli je to vhodně načasované a tak dále. Takže zase je to ekologický zemědělství možná náročnější na know-how*“ (Farma D, 2025). Farmáři se shodují na tom, že ekologické zemědělství klade vyšší nároky na znalosti, zkušenosti a management práce. Je potřeba neustále přemýšlet, umět plánovat a předvídat možné situace a umět se jim přizpůsobit: „*musíte používat mozek při práci. Mít management, jak obhospodařovat louky a pastviny, používat selský rozum a promítat do toho zkušenosti* (Farma C, 2025). Jak zmínil jeden z farmářů, u rostlinek je vysoká náročnost na plánování a je nutné velmi dobře rozumět procesům v přírodě, zejména umět vybrat vhodný osevní sled, osiva a důraz kladl na potřebu plánování jednotlivých činností, které mají následně vliv na výnosy a zdraví půdy.

Velmi zajímavým příkladem, jak v ekologickém zemědělství posouvat hranice, je inovativní přístup jednoho z farmářů, který se dlouhodobě zajímá o moderní technologie a zlepšování postupů na farmě. Majitel Farmy F společně s výzkumným ústavem živočišné výroby a technologickou firmou vyvinul technologii separace lístků a stonků leguminóz, konkrétně u rostliny vojtěšky. Tato technologie umožňuje oddělit lístky obsahující vysoký podíl proteinů, od stonků, které jsou naopak bohaté na vlákninu. Proteiny v lístcích jsou velmi dobrou alternativou k proteinu sóji, která se běžně využívá jako zdroj dusíkatých látek v krmivech. Lístky proto na farmě využívají jako krmivo pro prasata a drůbež, zatímco stonky jako krmivo pro krávy. Majitel Farmy F akcentoval, že technologii vynalezli z důvodu, že nechce, aby byla farma závislá na dovozu sóji, který je často spojovaný s ekologickými i etickými problémy, včetně problematiky znečištění životního prostředí v důsledku jejího dovozu z velké vzdálenosti. Vojtěška se ukázala jako vhodná alternativa sóji, která zvýšila nezávislost farmy na externích vstupech a zároveň díky svým schopnostem

poutat vzdušný dusík dokáže nahradit umělá hnojiva: „*Navíc pěstování vojtěšky pomáhá v osevním postupu, protože vojtěška je leguminóza a umí poutat vzdušný dusík, takže velmi dobře obohacuje půdu látkami. Funguje to podobně jako umělá hnojiva, které umí leguminózy vázat čistě ze vzduchu*“ (Farma F, 2025). Tento přístup je pozoruhodným příkladem inovativního přemýšlení a využití moderních technologií v ekologickém zemědělství. Podporuje nejen využívání místních přírodních zdrojů, ale také přispívá ke zlepšení zdraví půdy, snižování závislosti farmy na dovozu surovin a pomáhá dlouhodobé udržitelnosti hospodaření.

4.4.2 Ochrana půdy a rostlin

Snahou všech farmářů je snižovat negativní dopady na půdu, ale také aktivně zvyšovat její zdraví a úrodnost. Všichni dotazovaní se shodli na tom, že při přechodu z konvenčního zemědělství je nutné, aby půda prošla procesem „uzdravení“. Proces uzdravení půdy je dle farmářů zdlouhavý, zejména pokud byla půda dlouhodobě vystavena intenzivnímu konvenčnímu zemědělství. Dotazovaní se shodli na tom, že pokud se dlouhodobě nepoužívají syntetická hnojiva, tak návrat půdy k přirozeným půdním procesům, které byli konvencí narušené, může trvat i několik let. Majitel Farmy C uvedl příklad, kdy přebíral pole po zemědělci, který hospodařil konvenčně. Na poli vysel oves, jednu z nejméně náročných plodin, a vyrovnaný výnos byl viditelný až po sedmi letech neustálého organického hnojení.

Pro zdraví a dlouhodobou úrodnost půdy analyzované farmy používají osvědčené metody jako jsou pestré osevní postupy, střídání plodin, využívání meziplodin, šetrné kypření půdy nebo mulčování. Velký důraz kladou dotazovaní na organické hnojení, které nahrazuje veškeré syntetické látky používané v konvenci. „*Naše pozemky pětadvacet let neviděly umělá hnojiva. A stejně tak je to v postřicích, herbicidy, pesticidy. Až na absolutní výjimky, které fungují spíš na biologické bázi, tak se nic nepoužívá*“ uvedl jeden z farmářů (Farma F, 2025). Výzkumní partneři místo syntetických průmyslových hnojiv využívají statkový hnůj, vlastní kompost obsahující bioodpad a přebytky z farmy. Dva z dotazovaných provozují kompostárnu, ve které zpracovávají i bioodpad z okolních obcí. Jeden z výzkumných partnerů má také v domě čistírnu odpadních vod a přečištěnou odpadní vodu používá jako hnojivo a závlahu.

Dalším zmiňovaným tématem byla ochrana půdy a rostlin před škůdci, nemocemi a plevelem. Farmáři nahrazují chemické postřiky přírodními alternativami povolenými

v ekologii. Ve srovnání s konvenčním zemědělství se jedná o slabší přírodní prostředky bez agresivních účinných látek, jak zmiňuje jeden z farmářů: *„V ekologickém zemědělství můžou zemědělci používat nějaký preparát nebo pomocný půdní látky ať už na ochranu rostlin nebo před škůdci, ale to jsou spíš takový homeopatika, že tam nejsou žádný silný účinný látky, tak jak je to v konvenčním zemědělství“* (Farma E, 2025). Jeden z farmářů dokonce vymyslel vlastní inovativní způsob hubení škůdce, konkrétně slimáka, na kterého používá šťávu z pomerančové kůry. Ta je, dle jeho slov, velmi efektivní a nezatěžuje žádným způsobem životní prostředí, jako různé druhy postřiků. Výzkumných partneři ale zdůraznili, že absence chemických postřiků má i svou nevýhodu – produkce je náchylnější na jiné druhy chorob než v konvenčním zemědělství a náročnější je i regulace plevelů, kterou zmínilo několik farmářů, jako poměrně velký problém.

Specifickým příkladem je jedna z analyzovaných farem, která nad rámec ekologické certifikace splňuje i přísnější požadavky biodynamického zemědělství a před několika lety získala certifikaci Demeter. Biodynamické zemědělství přebírá zásady EZ, ale dále je zpřísňuje, zejména v oblasti povolených vstupů. To se také odráží v přístupu této farmy k ochraně půdy a rostlin, která místo přípravků, které jsou povolené v ekologickém zemědělství, jich používá pouze několik, a to pouze ty, které splňují přísné standardy biodynamického zemědělství. *„V ekologickým zemědělství můžete použít deset přípravků, ale v tom biodynamickým můžete použít jenom jeden, takže my už vlastně de facto nepoužíváme vůbec nic mimo ty preparáty, které jsou daný, biodynamickým zemědělstvím“* (Farma E, 2025).

Kromě běžných ekologických postupů se několik farmářů aktivně věnuje také regenerativnímu zemědělství, což je přístup, který nad rámec ekologického zemědělství klade důraz na aktivní obnovu půdního života a schopnost regenerace půdy. Ekologické zemědělství ale přirozeně obsahuje mnoho regenerativních prvků a dá se říci, že tento způsob hospodaření částečně nepřímo naplňují všichni výzkumní partneři. Typickou praxí v regenerativním zemědělství, kterou zemědělci uplatňují, je redukované zpracování půdy. Jeden z výzkumných partnerů tuto metodu popsal následovně: *„Co děláme za poslední roky je redukované zpracování půdy, což znamená, že děláme míň operací na poli, než jsme dělávali dříve. Třeba méně vláčíme, protože už to není potřeba, méně ořeme, nebo některý pole neořeme vůbec, nebo jenom jednou za dva tři roky“* (Farma E, 2025).

4.4.3 Podpora biodiverzity

Ekologické farmy dodržují povinné standardy ekologického zemědělství, které s sebou prokazatelně přináší pozitivní dopad na biodiverzitu. Farmáři mají zkušenost s tím, že když se dlouhodobě hospodaří ekologicky, tak se postupně začne obnovovat přirozená rovnováha v krajině a biodiverzita se tak udržuje i bez nutnosti dalších zásahů *„když se ekologicky hospodaří dlouho, tak je biodiverzita vysoká, že už teoreticky nemusíte dělat nic navíc na sílu, a to místo si tam ti ptáci nebo jiní živočichové najdou sami“* (Farma E, 2025).

Několik výzkumných partnerů se nad rámec povinných standardů EZ, které mimo jiné podporuje biodiverzitu, také aktivně věnuje dalším opatřením pro její podporu. Mezi tyto činnosti lze zařadit například výsadbu stromů a keřů, podporu polního ptactva nebo využívání již zmíněných regenerativních zemědělských postupů. Majitel Farmy A rozdělil polnosti na malé kusy a potvrdil, že monitoring ukázal, že díky rozdělení polí se průkazně zvýšilo množství zvěře v okolí farmy. Výsadbě stromů a keřů se aktivně věnuje Farma A, D, E a G. Majitel Farmy E je ornitolog a v roce 2024 vybudoval agrolesnický systém s 900 stromy a keři, s cílem podpořit ochranu polního ptactva. Důležitost podpory ptačích populací zmínil v souvislosti s podporou biodiverzity a regulací hmyzu a škůdců. Toto tvrzení podložil pozitivními výsledky monitoringů, které byly na farmě provedeny: *„Máme také několik map monitoringů bezobratlých brouků, motýlů, opylovačů a vychází to pro nás dlouhodobě pozitivně ve srovnání se sousedama konvenčníma zemědělcema“* (Farma E, 2025).

4.4.4 Cirkulace zdrojů a principy uzavřeného hospodaření

Jedním ze základních principů ekologického zemědělství je efektivní využívání přírodních zdrojů a snaha o minimalizaci vnějších vstupů. Tento přístup se zakládá na myšlence uzavřeného koloběhu hospodaření, kde je cílem co nejvíce využívat vlastní zdroje a omezit závislost na vnějších vstupech (Bioinstitut, 2022, s. 7).

Na zkoumaných farmách se principy uzavřeného hospodaření projevují několika způsoby. Nejčastějším způsobem je propojení rostlinné a živočišné výroby – farmáři pěstují krmivo pro zvířata a zároveň využívají jejich hnůj k hnojení polí. Dalším významným prvkem je kompostování, které umožňuje efektivní zpracování rostlinných zbytků a následné navrácení do půdy.

Propojení rostlinné a živočišné výroby

Všichni výzkumní partneři zdůraznili důležitost propojení rostlinné a živočišné výroby. Tento přístup vychází z principu uzavřeného koloběhu, kde rostlinná produkce slouží jako krmivo pro zvířata, která následně přispívají zpět do systému prostřednictvím statkových hnojiv.

Pro všechny výzkumné partnery je velmi důležitá co největší soběstačnost v produkci krmiv pro zvířata. Farmáři proto pěstují krmné plodiny přímo na svých polích a snaží se co nejvíce využívat dostupné přírodní zdroje, aby mimo jiné splňovalo povinné standardy na kvalitu, které jsou dané zákonem. Všichni dotazovaní využívají zejména suroviny z vlastní produkce a dokrmují koupeným krmivem pouze výjimečně. Nejčastěji se chovaná zvířata krmí pastvou, senem nebo senáží, přičemž doplňkové krmivo farmáři využívají pouze v obdobích, kdy přirozená pastva nestačí. Jak popisuje farmář: *„A co se týče krmiv, tak to stejné – máme louky, takže seno máme jako krmivo pro zvířata. Někdy třeba pro slepice pšenici nakupujeme, někdy si ji pěstujeme* (Farma A, 2025). Jak již bylo zmíněno, majitel Farmy F se inovativně zaměřil na vývoj vlastní technologie pro zpracování leguminóz, díky níž je jeho farma soběstačná v produkci kvalitního krmiva z místních surovin. Tato technologie, která umožňuje separaci lístků a stonků vojtěšky, nejen podporuje udržitelnost, ale také zajišťuje farmě větší nezávislost na externích dodávkách krmiva, zejména sóji.

Propojenost rostlinné a živočišné výroby je u dotazovaných významná i v oblasti organického hnojení. Statková hnojiva chovaných zvířat farmáři využívají k hnojení, čímž navrací živiny zpět do půdy a minimalizují potřebu použití externích hnojiv. Všichni farmáři, kteří se specializují pouze na rostlinnou produkci, proto chovají na farmě zvířata, která nejsou určena k prodeji, ale mají zásadní roli v produkci statkových hnojiv: *„Snažíme se omezovat externí zdroje… a proto jsme třeba vybrali ty ovce, který pole spasou, pohnojí a pro tu zeleninu můžeme použít ten hnůj od těch ovcí“* (Farma D, 2025).

Kompostování a využití organických materiálů

V uzavřenosti koloběhu hraje klíčovou roli nejen využívání statkových hnojiv, ale i kompostování a využívání organických materiálů ze statku. Všichni farmáři se zaměřují na efektivní zpracování organických odpadů, ať už se jedná o bioodpad, rostlinné zbytky, posečenou píci nebo meziplodiny. Organický odpad následně kompostují a vracejí zpět na pole, čímž podporují úrodnost půdy. Kompostování je tedy nedílnou součástí cirkulace zdrojů, jak uvedl jeden z farmářů, který provozuje kompostárnu bioodpadu i pro okolní obce:

„Provozujeme kompostárnu, takže vlastně veškerý ten kompost, který vyprodukujeme za rok, a to i z okolních obcí, tak neprodáváme, ale spotřebujeme ho přímo na našich polích“ (Farma A, 2025). Farmář E uvedl, že likvidaci bioodpadu pomocí kompostování považuje za uzavřený koloběh živin.

Hospodaření s vodou

Voda je klíčovým faktorem udržitelného zemědělství. Farmáři si uvědomují potřebu hospodařit s vodou šetrně a hledají způsoby, jak ji co nejlépe využít. Oproti konvenčnímu zemědělství, pro které je často typická intenzivní závlaha, se ekologické farmy snaží maximálně využívat dešťovou vodu a přirozené vodní zdroje.

Ekologické farmy se snaží s vodou hospodařit co nejefektivněji a minimalizují její plýtvání. Mnohé z nich se zaměřují na sběr a využití dešťové vody, aby co nejlépe využily dostupné přírodní zdroje. *„šetříme vodou, protože tady jednak ani není, ale pak samozřejmě sbíráme vodu odkud to jde, takže používáme veškerou dešťovou vodu* (Farma A, 2025). Naopak majitel Farmy C uvedl, že kdysi pole zavlažoval, ale v současnosti spoléhá pouze na dešťovou vodu a raději bude mít menší produkci, než aby plýtval vodou ze studny a jak sám říká „obohacoval se“. Kromě sběru a využití dešťové vody některé ekologické farmy hledají další inovativní způsoby, jak efektivně hospodařit s vodou. Například Farma B zavedla nový způsob využívání přečištěné odpadní vody v rodinném domě. Přečištěnou vodou následně zavlažují, což pomáhá jejímu šetření, ale také navracení živiny zpět do půdy.

Někteří farmáři upozorňují na to, že v konvenčním zemědělství je spotřeba vody výrazně vyšší než v ekologickém, což mimo jiné negativně ovlivňuje také chuť a kvalitu plodin: *„V konvenčním zemědělství se používá hodně vody a ta skladovatelnost a chuť se ztrácí. Používá se hodně vody, aby to co nejvíc vyrostlo, aby byl co největší a tím pádem se ztrácí chuť“* (Farma A, 2025).

4.4.5 Životní pohoda zvířat a etické aspekty chovu

Životní pohoda zvířat (welfare) je naprostou prioritou všech výzkumných partnerů zabývajících se živočišnou produkcí. Životní pohoda zvířat je zásadním tématem a jedním z hlavních principů stanovených zákonem o ekologickém zemědělství. Podle farmářů by měl být důstojný přístup ke zvířatům samozřejmostí bez ohledu na to, zda se jedná o ekologický nebo konvenční chov. Kromě dodržování povinných standardů je pro ně důležitý i osobní přístup, který vychází přesvědčení, že zvířata jsou živé bytosti s vlastními potřebami.

Farmáři se snaží vytvářet podmínky, které co nejvíce odpovídají přirozeným potřebám zvířat a dávají jim prostor pro seberealizaci. Zvířata mají dostatek prostoru pro volnost pohybu a mají možnost si vybrat, kde budou trávit čas, a to i nad rámec minimálních požadavků, které definuje zákon. Jeden z farmářů se k problematice vyjádřil porovnáním jeho chovu prasat s konvenčním chovem: *„Zrovna ty naše prasata mají ještě podstatně více prostoru, než po nás vyžaduje zákon. Ještě víc jsme rozšířili výběhy, mají krytý vnitřní výběh, venkovní krytý a venkovní nekrytý. Když to srovnám s konvenčním chovem prasat v halách, tak ty prasata neviděli denní světlo nikdy. Ale ty naše prasata, když mají chuť, tak můžou být na slunku, může na ně pršet, foukat a jsou vystavený přírodním živlům“* (Farma E, 2025). Podobný přístup popsal i majitel Farmy B, který uvedl, že jeho zvířata se pohybují celý rok na pastvinách a mají možnost přirozeného chování a na zvířatech nedělají žádné zásahy.

Farma F se dlouhodobě snaží posouvat standardy ekologického chovu na vyšší úroveň a zavádí pokročilé přístupy k welfare zvířat. Jedním z příkladů, které majitel uvedl je snaha o návrat prasat na pastviny. Na farmě byly již v minulosti paseny prasata venku, což jim umožňovalo přirozené chování. Kvůli výskytu afrického moru však museli tento způsob chovu dočasně přerušit. V současnosti plánují spustit projekt s názvem *Biosecurity v alternativních chovech prasat*, jehož cílem je vytvořit metodiku pro bezpečný návrat prasat na pastviny a zároveň má pomoci zajistit prevenci přenosu různých nákaz. Další specifikou Farmy F je tzv. rodinový způsob chovu prasat, kterému se věnují již více než 25 let. Jedná se o raritní způsob chovu prasat, kdy jsou prasata chovaná ve skupinkách, selata zůstávají déle u matek a dochází k přirozenému kojení a rozmnožování. Vytváří se tak přirozené prostředí s nižší stresovou zátěží, což má pozitivní dopad na zdraví a spokojenost chovaných zvířat.

V ekologických chovech platí také přísné normy pro krmení hospodářských zvířat. Primárně musí krmivo pocházet z ekologické produkce a mělo by splňovat přísné standardy na kvalitu. Farmáři potvrdili, že povinné normy týkající se krmiv splňují. Přirozené prostředí a zdravé krmivo se dle farmářů kladně odráží na zdravotním stavu hospodářských zvířat. Jak uvedl jeden z farmářů, ovce na jeho farmě mají možnost být venku po celý rok, což jim zajišťuje čerstvou pastvu a přirozené podmínky pro růst a vývoj. Díky přirozeným podmínkám si nevybavuje, kdy naposledy byla potřeba ovce léčit nebo nějakým způsobem zasahovat do jejich zdravotního stavu. V případě, že zvířata onemocní, farmáři se nejprve snaží najít alternativní způsoby léčby a až po konzultaci s veterinářem přistupují k použití

antibiotik. Jak uvedl jeden z nich, vnímal by jako velmi nehumánní, kdyby nemocnému zvířeti neposkytl potřebné léky, ale vždy se snaží nejprve hledat šetrnější řešení.

4.5 Ekonomický aspekt ekologického zemědělství

Ekologické zemědělství není jen otázkou udržitelnosti a šetrného přístupu k přírodě, ale také ekonomické stability a konkurenceschopnosti farem. Provoz ekologické farmy s sebou přináší jak specifické výzvy, tak i finanční příležitosti, které vyplývají z rostoucí poptávky po ekologických produktech. V následující kapitole se práce zaměřuje na ekonomické aspekty ekologického hospodaření. Věnuje se strategiím, které farmáři využívají k zajištění finanční stability, vztahům ekologických farem se zákazníky a jejich postavení na trhu.

4.5.1 Strategie zajištění finanční stability ekologických farem

Rozhovory ukázaly, že finanční stability ekologické farmy dosahují prostřednictvím kombinace několika přístupů. Důležitou roli hraje čerpání dostupných dotačních titulů, diverzifikace produkce a příjmů, přímý prodej nebo možnost skladování produkce a prodeje ve chvíli, kdy jsou výhodnější podmínky na trhu.

Dotace jako součást finanční stability

Významnou roli v ekonomické stabilitě farem hrají dotace, ačkoli nejsou primárním zdrojem příjmu, na který by farmáři spoléhali. Všichni dotazovaní potvrdili, že využívají jak provozní, tak investiční dotace, které jim pomáhají pokrýt část nákladů spojených s hospodařením. Obvykle tato podpora netvoří příliš velký podíl v příjmech. *„Využíváme dotace. Využíváme je všechny, co jdou, ale určitě to není tak, že by tu farmu živily. Je to zhruba pětinová nebo čtvrtinová položka z rozpočtu, takže to není to úplně zanedbatelná částka* (Farma A, 2025).

Dotace považují výzkumní partneři za zásadní zejména v krizových situacích. Například v případě nepříznivých klimatických podmínek mohou poskytovat kompenzaci za ztráty na úrodě či produkci: *„Teď nám třeba pomohlo, že byla dotace na mráz. To nás vyloženě zachránilo, protože jsme měli jablek minimum, respektive vůbec žádný, tak jsme za to dostali nějakou kompenzaci. Ale nedá se na těch dotacích určitě stavět“* (Farma D, 2025).

Na druhou stranu si farmáři uvědomují, že dotace nejsou zcela spolehlivým příjmem a nelze na nich stavět celkovou ekonomickou stabilitu podniku. Hlavní výzvou, kterou

zmínili všichni dotazovaní je administrativní náročnost při žádání o dotaci: „*Když jsme začínali, tak stačilo vyplnit dva papíry a dostali jsme dotaci. Teď jich musíme vyplnit třeba 10 až 15. A s tím se ještě pojí, aby to bylo vyplněný správně. Občas je to žádání o dotace složitý, zároveň musíte splňovat všechny parametry, že si občas říkáme, jestli to vůbec stojí za to*“ (Farma D, 2025). Dalším problémem dotací je nejistota a nepravidelnost vyplacení finančních prostředků. Tento fakt ilustruje odpověď jednoho z farmářů, který zmínil problematiku čekání na schválení a vyplacení dotace a nutnosti předfinancování, která může vést až k zadlužení: „*Navíc jednou vám ty dotace přijdou v prosinci a jednou vám přijdou až třeba za rok od žádosti nebo některý dotace, zejména investiční, ty musíte předfinancovat a třeba se zadlužit, pokud nemáte vlastní zdroje*“ (Farma E, 2025). Jeden z farmářů zvolil strategii, kdy investiční dotace raději nevyužívá, aby se vyhnul dlouhodobým závazkům a nejistotě spojené s jejich administrací.

Přes negativa však zůstávají dotace důležitým doplňkovým zdrojem financování ekologických farem, který pomáhá mírnit finanční rizika a podporují jejich rozvoj. Farmáři na ně spoléhají zejména v obdobích nepředvídatelných změn na trhu nebo přírodních podmínkách, zároveň však chápou, že dlouhodobá finanční stabilita musí být postavena na širší strategii.

Diverzifikace jako klíč k udržitelnosti

Dalším zásadním prvkem finanční stability, který farmáři uváděli je diverzifikace produkce. Farmáři se nespoléhají pouze na několik komodit, jak bývá zvykem v konvenčním zemědělství, ale kombinují pěstování různých plodin, živočišnou výrobu a další aktivity. Příklad diverzifikace produkce uvedl například majitel Farmy F. Kromě rostlinné a živočišné výroby, která tvoří přibližně třetinu jeho příjmu, provozuje také bioplynovou stanici, jež představuje další třetinu. Další část jeho příjmů pochází z plošných dotací, které se podílejí zhruba 15 %, a zbytek tvoří vlastní výrobky a menší doplňkové aktivity.

Výhodu diverzifikace ilustruje odpověď jednoho z farmářů, který poukázal na problematiku konvenčního přístupu: „*Konvenční zemědělství je víceméně sázka na dvě, maximálně na tři plodiny. Pak se jedna neurodí a můžu to zabalit. Ať už je to kvůli tomu, že přišly kroupy, nebo špatný počasí My těch plodin máme na 25 hektarů mraky. Takže když se nám letos nepovedl mák, tak se nám zase povedl plemenný materiál, jalovičky a tím se to vykompenzuje*“ (Farma C, 2025). Výhodu diverzifikace zmiňovali farmáři i v souvislosti s cenovými výkyvy na trhu. Například jeden z farmářů uvedl, že pěstuje kolem deseti plodin

a při zahýbání ceny na trhu u jedné z nich, není nijak výrazně poškozen, jak bývá, dle jeho slov, typické u konvenčního podniku.

Diverzifikace pomáhá farmám nejen stabilizovat příjmy, ale také lépe rozložit cash flow v průběhu celého roku. Například zatímco některé plodiny se sklízí v červnu, jiné až na podzim, což umožňuje plynulejší rozložení tržeb: *„Máme plodiny, které sklízíme už v červnu, většinu pak v červenci, ale třeba pohanku sklízíme i na podzim, takže máme v rámci roku rozprostřený příjem peněz“* (Farma E, 2025). Výhodnost kombinace živočišné a rostlinné produkce zdůraznil jeden z farmářů, který má pravidelné měsíční příjmy z prodeje prasat, kdežto z rostlinné produkce má zisk pouze jednou či dvakrát do roka z velké sklizně, ze které potom musí vyžít celý rok.

Přímý prodej a nezávislost na výkupních cenách

Přímý prodej a s ním spojená nezávislost na výkupních cenách, představuje důležitou strategii farem k dosažení finanční stability. Výjimkou je pouze Farma A, která se zaměřuje výhradně na velkoobchod, což znamená, že přímému prodeji se věnuje minimálně. Možnost prodávat své produkty přímo koncovým zákazníkům farmářům umožňuje nejen nastavovat vlastní cenu, ale také snižovat závislost na výkyvech tržních cen, jak dokládá i odpověď majitele Farmy C, který považuje přímý prodej za vhodnou cestu, jak upravovat ceny a dorovnávat tak tržby v obdobích, kdy je menší úroda. Jiný z farmářů se k přímému prodeji vyjádřil takto: *„Maso prodáváme konečnému spotřebiteli, takže pak nejsme závislí na výkupních cenách, ale jsme tvůrci vlastní ceny“* (Farma B, 2025). Dotazovaný z Farmy B dokonce považuje přímý prodej za jediný vhodný způsob, jak tvořit cenu a navýšit příjmy u produkce: *„Pustili jsme se smluvního zpracování a prodáváme za 329 Kč za kg masa. Navíc cenu si určujeme sami, nejsme vázáni výkupní cenou. Dle mého názoru zvýšení příjmů z produkce je možné pouze přímým prodejem, kde se nechá tvořit cena“* (Farma B, 2025). Přímý prodej dle dotazovaných jednoznačně zvyšuje konkurenceschopnost na trhu a posiluje vztahy se zákazníky, kteří oceňují transparentnost původu biopotravin a možnost nakupovat přímo od producenta.

Kromě přímého prodeje farmáři využívají i další metody ke snížení dopadu výkyvů na trhu, například skladování úrody a prodej až ve chvíli, kdy jsou ceny na trhu příznivější. Někteří farmáři si navíc zajišťují stabilní příjmy kombinací různých prodejních strategiím, kdy například část produkce prodávají na základě předem uzavřených smluv, čímž si

zajišťují garantované příjmy a zbytek produkce ponechávají na skladě a čekají na výhodnější podmínky na trhu.

4.5.2 Postavení ekologických farem na trhu

Z rozhovorů vyplynulo, že většina farmářů považuje postavení ekologických farem za velmi slabé a zmiňovali významný rozdíl mezi tuzemskem a zahraničím, zejména oproti Německu a Rakousku. Farmáři zmiňovali, že v těchto zemích je nakupování biopotravin mezi spotřebiteli běžnou záležitostí. Podle jednoho z dotazovaných je zaostávání České republiky za zmíněnými zeměmi způsobeno především spotřebitelskými zvyklostmi, kdy čeští zákazníci často upřednostňují nižší cenu před kvalitou: *„Myslím, že v tomhle ještě pořád zaostáváme za západem nebo za jinými zeměmi typu Švýcarsko, Rakousko, kde ten podíl spotřeby biopotravin je obrovský oproti Česku. Češi slyší jenom na peníze a kvalitu většinou neřeší“* (Farma C, 2025). Podle Farmy A mají ve zmíněných zemích ekologičtí zemědělci lepší postavení, bioprodukty jsou více preferovány a problém vidí i v ceně bioproduktů, které jsou, dle jeho názoru, nižší než v České republice.

Několik farmářů uvedlo, že se cítí nedocenění, zejména po finanční i odbytové stránce a vnímají, že by byla potřeba ekologické zemědělství více podpořit, aby mělo lepší pozici na trhu. Jak říká jeden z dotazovaných: *„Zemědělci jsou jedno až dvě procenta populace, která vypěstovává potravu pro 98 % zbytku populace, a ještě to dělá ekologicky a šetrně k přírodě, což si spoustu lidí vůbec neuvědomuje“* (Farma E, 2025).

Farmáři se shodli na tom, že v zahraničí mají ekologické farmy lepší postavení i díky legislativním opatřením, která podporují vyšší spotřebu biopotravin ve veřejném sektoru. Zmiňují zejména povinné podíly biopotravin ve školách a státních institucích. Například majitel Farmy D říká: *„Taky třeba v Německu nebo Rakousku, tam ve státních sféře, ve školství, je zákonem daný povinný podíl biopotravin, který musí školní jídelny nebo mateřský školky odebírat, ať už třeba ovoce nebo zeleninu“* (Farma D, 2025). Stejný názor má i majitel Farmy E a G, kteří přímo zmínili, že by ocenili legislativní podporu ze strany státu v této oblasti.

4.5.3 Vztahy se zákazníky a budování loajality

Pro všechny výzkumné partnery je důležité budovat dobré vztahy se zákazníky a loajalitu, protože jim umožňují udržet si stabilní odbyt a konkurovat velkým potravinovým řetězcům. Pravidelný kontakt a osobní přístup pomáhá farmám získat zákazníky, kteří se

opakovaně vracejí a nakupují u nich. Jak vysvětluje jeden z nich: *„Ekologický přístup je určitě jednoznačným přínosem. Malé farmy nemůžou konkurovat holdingům a už vůbec ne nadnárodním firmám. Jedinou možností je prodávat příběh, a ne se anonymně schovávat za korporátní značku“* (Farma B, 2025). Důležitost dobrých vztahů se zákazníky zmiňuje jeden z farmářů, který říká, že u něj nakupují zákazníci, protože mu důvěřují a vnímají jeho produkty jako záruku kvality, i když přímo nevyhledávají bio certifikaci.

Všichni farmáři, kromě Farmy A, pro budování vztahů se zákazníky preferují přímý prodej, ať už na farmě, prostřednictvím spolkových obchodů, farmářských trhů nebo různých kulturních akcí. Kromě přímého prodeje farmáři kombinují různé prodejní kanály, aby diverzifikovali svůj odbyt. Většina farmářů dováží také do velkoobchodu, specializovaných ekologických prodejen a menších obchodů zaměřených na biopotraviny. Majitel Farmy D považuje dobré vztahy a budování loajality jako velmi důležité i pro případ, že dojde ke změně distribučních kanálů. Po ukončení spolupráce s jedním z největších prodejních řetězců v Česku mu silná zákaznická základna pomohla částečně udržet odbyt.

Pro část zákazníků hraje při výběru potravin klíčovou roli certifikace ekologického zemědělství. Tito zákazníci si bioprodukty vybírají cíleně a jsou ochotni si za ně připlatit, protože věří v jejich vyšší kvalitu, lepší chuť a etičtější způsob výroby. *„Je tu klientela, která je ochotná za ten výsledný produkt z ekologie připlatit“* (Farma C, 2025). Díky spokojenosti s kvalitou se někteří zákazníci vracejí opakovaně pro konkrétní bioprodukty: *„Máme taky stálé zákazníky, kteří u nás nakupují hlavně kvůli našim bioproduktům. Máme taky přímý prodej prasat ze dvora. Někteří chodí opakovaně a říkají, že už by konvenční prase nikdy nevzali“* (Farma E, 2025). Tento trend ukazuje, že někteří spotřebitelé přikládají velký důraz na oficiální certifikaci ekologického zemědělství, která jim garantuje kvalitu potravin a transparentnost původu, za kterou si jsou ochotni připlatit. Z toho vyplývá, že oficiální certifikace a kvalita usnadňuje farmářům budovat loajální zákaznickou základnu.

Na problém při prodeji naráží výzkumní partneři místními obyvateli. Více než polovina dotazovaných uvedla, že narážejí na neochotu místních obyvatel podporovat jejich podnikání a prakticky u nich nikdo ze sousedství nenakupuje. Hlavní problém vidí v zakořeněných předsudcích, závisti a neochotě sousedů nakupovat od místního farmáře: *„Bydlíme na malé vesnici. Největším problémem pro rozvoj podnikání je závist lidí. Prakticky není možný prodat produkci v obci. Pokud rozšíříme okruh například na 15 km od farmy, pak situace už je o dost lepší a můžeme tady uplatnit většinu produkce“* (Farma B, 2025). Tento fenomén potvrzují i další farmáři, kteří vnímají, že lidé v obci často

upřednostňují jiné zdroje potravin, a to i přesto, že mají možnost nakoupit kvalitní místní produkci přímo v obci u farmáře: *„Ale že by u nás v obci nakupovali, to spíš ne. Nakupuje u nás tak jeden soused, možná dva, jinak ne, jsou to spíš výjimky“* (Farma D, 2025). Výjimku pociťuje jeden z farmářů u masné produkce, zejména mezi zákazníky mladší generace pod 50 let. Tito lidé jsou, podle něj, ochotnější zaplatit vyšší cenu za maso z ekologické produkce a preferují ho před masem od konvenčních zemědělců. Přesto se jedná o omezený okruh zákazníků a farmář vnímá, že by zájem místních mohl být výrazně vyšší.

4.6 Sociální aspekt ekologického zemědělství

Následující kapitola se zaměřuje na sociální aspekt ekologického zemědělství. Věnuje se vztahům ekologických farem s místními obyvateli, jejich spoluprací s veřejnou správou, vytváření pracovních příležitostí i roli farmářů ve zvyšování povědomí o ekologickém hospodaření.

4.6.1 Pracovní podmínky a spokojenost farmářů

Výsledky rozhovorů ukazují, že všichni farmáři vnímají svou práci pozitivně a považují ji za naplňující. Klíčovým faktorem spokojenosti, který farmáři zmiňovali, je možnost podílet se na celém procesu od pěstování plodin přes chov zvířat až po přímý prodej, což jim umožňuje mít plnou kontrolu nad výsledkem své práce. Jeden z farmářů uvedl, že si na své práci cení zejména její rozmanitosti a také přímého kontaktu se zákazníky, kteří si jeho produktů váží, což mu dodává motivaci. Další farmář zdůraznil, že ho práce naplňuje, a to zejména díky možnosti zavádět inovace a neustále zlepšovat postupy na farmě.

I když je práce v ekologickém zemědělství podle farmářů často fyzicky i časově náročnější, zejména kvůli vyššímu podílu ruční práce, většina z nich uvedla, že si tento způsob hospodaření vědomě vybrali a naplňuje je. Jeden z respondentů to vyjádřil slovy: *„Je to dřina, ale stojí to za to. Když vidím, že lidé ocení, co děláme, víc mě to baví a víc si za tím stojím* (Farma G, 2025).“

Přestože většina farmářů vyjádřila spokojenost se svou prací, několik z nich uvedlo, že se občas cítí nedocenění, a to zejména kvůli slabému postavení ekologického zemědělství na trhu. Celkově však rozhovory ukázaly, že ekologické hospodaření poskytuje farmářům vysokou míru autonomie a seberealizace, což pozitivně ovlivňuje jejich celkovou spokojenost a pracovní pohodu.

4.6.2 Vztahy ekofarem s místní komunitou

Všichni výzkumní partneři uvedli, že mají velmi dobré vztahy s místními samosprávami, často spolupracují a zapojují se do aktivit, které mají přímý přínos pro obec a její obyvatele. Tato spolupráce se nejčastěji týká údržby krajiny, využití nebo vypůjčení zemědělské techniky a odpadového hospodářství. Farmáři například pomáhají s úpravou veřejných prostranství nebo obecní infrastrukturou a na oplátku pociťují podporu i ze strany obce: *„S obcí spolupracujeme třeba v rámci svozu bioodpadů nebo pomáháme s technikou, úpravou cest a dalšími technickými věci. Řekl bych, že se podporujeme vzájemně. Pro obec je to určitě výhoda, když má zemědělce, který má tu techniku a pracovní sílu, takže myslím, že ta spolupráce u nás určitě funguje“* (Farma A, 2025). Podobnou zkušenost má více farmářů, kteří mají založený vztah s obcí na vzájemné oboustranně výhodné výpomoci. Místní samospráva jim poskytuje podporu a oceňuje jejich přínos pro místní komunitu i životní prostředí. Ekologické hospodaření přináší obci řadu benefitů, od lepší kvality půdy a vody až po udržovanou krajinu, což si dle slov farmářů, vedení obce uvědomuje a pozitivně na to reaguje. Tuto zpětnou vazbu potvrzuje například odpověď majitele Farmy E: *„Když jsme se byli na zastupitelstvu představovat jako nový vedení farmy, tak jeden zastupitel vstal a řekl, že je rád, že se tady hospodaří ekologicky, že po těch x letech mají lidé konečně čistší vodu ve studních, že si dělají různý laboratorní rozbory. Takže máme hodně hezkou zpětnou vazbu. Taky pozitivně reagují na ty výsadby v krajině* (Farma E, 2025).

Navzdory tomu, že dotazované farmy hrají v místních komunitách důležitou roli nejen jako producenti potravin, ale také jako partneři v oblasti rozvoje venkova, z rozhovorů vyplývá, že vztahy s místní komunitou mohou být složité a ovlivněné řadou faktorů. Jak již bylo uvedeno v kapitole 4.5.4, farmáři uvedli, že se často setkávají s nezájmem nebo dokonce odmítavými postoji ze strany místních obyvatel, což má negativní dopad na jejich podnikání. Hlavní problém vidí v zakořeněných předsudcích, závisti a neochotě sousedů nakupovat od místního farmáře. Zdá se tedy, že i když farmy mohou přispívat k rozvoji regionu a ochraně životního prostředí, místní obyvatelé jejich podnikání příliš nepodporují. Tento jev lze interpretovat jako důsledek závisti nebo nedůvěry vůči sousedům podnikatelům. Farmáři pociťují, že v českém prostředí bývá běžné, že lidé raději nakoupí jinde než aby „dali vydělat sousedovi“. Také to může být důsledek vyšších cen z důvodu ekologického hospodaření.

Výzkumní partneři si ale uvědomují, že vztahy s místní komunitou je nutné aktivně budovat a že klíčovým faktorem je otevřená komunikace. Pokud farmáři vysvětlují své postupy a ukazují, jaký má jejich hospodaření přínos pro obec, může to zlepšit vnímání jejich práce. Jeden z dotazovaných popisuje důležitost vysvětlování a vzdělávání místních: *„Je potřeba být aktivní a mluvit s lidmi i s vlastníky půdy a vysvětlovat jim, proč to děláme takhle, proč ne jinak, co nás to stojí, proč jim třeba neplatíme o tisícovku víc než třeba konvenční podnik sousedů. Takže je potřeba s lidmi komunikovat, protože v momentě, kdy nekomunikujete, tak jste izolovaní. Lidi si vytváří různý představy, předsudky, stereotypy“* (Farma E, 2025). Komunikaci s místními proto považují farmáři za klíčovou pro překonání předsudků a negativních postojů.

4.6.3 Ekologické farmy a pracovní příležitosti

Z rozhovorů vyplynulo, že potřeba zaměstnanců se odvíjí především od velikosti hospodaření. Farmy s velikostí do 50 hektarů fungují převážně na principu soběstačnosti a zaměstnávají maximálně jednoho až dva zaměstnance a sezónně několik brigádníků. Dvě farmy o rozloze 300 a 500 hektarů mají kolem pěti zaměstnanců, zatímco rozlohou největší farma s více něž 1000 hektary zaměstnává sedmnáct pracovníků.

Všechny z dotazovaných farem mají společné, že se prioritně snaží zaměstnávat známé či místní pracovníky. Tento přístup je pro farmy výhodný nejen z hlediska nižších nákladů na dopravu, ale také z pohledu udržitelnosti a podpory místní komunity. Jak uvedl jeden z farmářů: *„Snažíme se vytvářet pracovní příležitosti, jeden člověk je místní, druhý z vedlejší vesnice a třetí řekněme ob tři vesnice dojíždí. A občas bereme nějaký brigádníky. Je to udržitelný za mě v tom, že ti lidi nemusí nikam daleko dojíždět a nesouvisí s tím žádný další náklady na dopravu, takže zaměstnávat místní nebo z okolí je ideální“* (Farma D, 2025).

Nicméně i přes snahu je pro farmáře nalezení spolehlivých zaměstnanců stále větší výzvou. Zájem o manuální práci v zemědělství dlouhodobě klesá, což je významným problémem u ekologických farem, které na rozdíl od konvenčního zemědělství více spoléhají na ruční práci. *„Pracovní sílu sháníme hodně těžko. Využíváme sezónní brigádníky z obce, když je potřeba, ale jsou to spíše penzisti než mladá generace“* (Farma C, 2025). Tento trend potvrzují i další farmáři, kteří uvádějí, že o zemědělskou práci není mezi lidmi zájem, zejména proto, že se jedná o náročnější manuální práci a finanční odměna není dostatečnou motivací pro práci v tomto sektoru.

Kromě nedostatku zájemců o práci v zemědělství se farmy potýkají také s ekonomickou náročností zaměstnávání stálých pracovníků. Vzhledem k vysokým nákladům na pracovní sílu často volí brigádníky nebo využívají pomoc známých a sousedů: *„Co se týče odborných dělnických profesí, tak vždycky seženu nějaký kamarády, co znám. Například co se týče autodopravy, tak taky mi vypomáhají lidi z okolí“* (Farma A, 2025). Podobně i další farmy raději pracují s místními řemeslníky a nakupují zejména u místních dodavatelů, pokud je to možné.

Kvůli složitému hledání pracovní síly, nespolehlivých brigádníků a ekonomické náročnosti se jeden z farmářů zapojil do evropského dobrovolnického programu, který spojuje ekologické farmy s lidmi, zejména studenty, z celého světa, ochotnými pracovat na farmě výměnou za ubytování a stravu. *„Teď momentálně nezaměstnáváme. Když jsme ještě dělali zeleninu, tak jsme měli hodně brigádníků studentů, ale ekonomicky to moc nefungovalo, protože potřebovali hodně dozoru a tý práce tolik neudělali. Ale co teď děláme, že využíváme vesměs mezinárodní pomoc, hlavně tedy přes sítě evropských organických farem“* (Farma D, 2025). Tento způsob mezinárodní spolupráci farmář velmi oceňuje a poukázal na to, že je škoda, že v Čechách není tak rozšířená jako v Evropě. Díky těmto programům se farmy propojují se zájemci z různých částí světa, kteří mají zájem poznat ekologické hospodaření v praxi a zároveň cestovat. I když tento model nemusí být vždy ekonomicky výhodný, například kvůli sezónnosti nebo větší potřebě dohledu, farmář v něm vidí přínos, a to nejen pro svou farmu, ale i pro kulturní výměnu a šíření povědomí o ekologickém zemědělství.

4.6.4 Role farmářů ve zvyšování povědomí o ekologickém zemědělství

Všichni oslovení farmáři se shodují, že přímý kontakt se zákazníky při prodeji jejich produktů je jednou z nejčastějších příležitostí, kdy mohou šířit povědomí o ekologickém zemědělství. Osobní komunikace jim umožňuje vysvětlit principy svého hospodaření, poukázat na jeho přínosy a také objasnit náročnost této práce. *„Když přijdou zákazníci, tak se jim snažíme vysvětlovat principy a přínosy ekologického zemědělství“* (Farma B, 2025). Nutnost vysvětlovat zákazníkům ekologický přístup souvisí i s vyšší cenou bioproduktů oproti konvenčním potravinám. Farmáři se setkávají s dotazy i nedůvěrou, a proto považují za důležité přiblížit, co všechno jejich práce obnáší, jaké překážky musí překonávat a co se vše promítá do konečné ceny.

Farmy A, D, E a F také pravidelně pořádají exkurze pro návštěvníky, zejména školy, školky, ekologické organizace a další farmáře. Exkurze umožňují návštěvníkům nahlédnout přímo do fungování ekologického hospodaření v reálném provozu a lépe pochopit jaké postupy farmáři využívají a proč. Jak popisuje jeden z farmářů: *„Jezdí sem exkurze z ekologických organizací. Pak sem jezdí i exkurze farmářů. Dokonce i školy a školky sem jezdily z Prahy, párkrát i z Itálie“* (Farma A, 2025). Exkurze farmáři považují za důležitou součást svojí práce, jelikož má reálný dopad na společnost a pochopení jejich fungování.

Všichni farmáři se také zúčastňují různých veřejných akcí, jako jsou festivaly biopotravin nebo soutěže o nejlepší ekofarmu. Na těchto akcích mají možnost osobně představit svojí práci, vysvětlit přínosy ekologického hospodaření a přímo komunikovat s návštěvníky. *„Taky se zúčastňujeme akcí jako vyhlašování nejlepší ekofarmy roku, kde prezentujeme ekologický zemědělství. Nebo je taky festival biopotravin v Kutný hoře, kam taky jezdíme se stánkem“* (Farma C, 2025). Podobných akcí se farmáři mimo jiné zúčastňují i pro zviditelnění a získání nových zákazníků.

Další oblastí, kde farmáři aktivně přispívají k šíření povědomí, je vzdělávání. Někteří z nich, konkrétně Farma D, E, a F, se podíleli nebo stále podílí na tvorbě vzdělávacích materiálů do školství a pro malé ekologické farmy, za které byli i oceněni. Farma E a F jsou také součástí několika výzkumných projektů, které by měly posouvat ekologické zemědělství dál: *„Mimo to participujeme v několika výzkumných projektech, které by měly dál posouvat ekologický zemědělství. Děláme workshopy, píšeme na to publikace, zveřejňujeme spoustu věcí na internetu, takže v tomhle si myslím děláme opravdu hodně“* (Farma E, 2025). Jak již bylo zmíněno, Farma D je také zapojená do mezinárodního evropského dobrovolnického programu, který umožňuje studentům z celého světa pracovat na farmě výměnou za ubytování a stravu. Taková spolupráce je skvělým způsobem, jak zapojit mladé lidi do zemědělství a šířit povědomí o ekologickém zemědělství.

Přestože se všechny farmy nějakým způsobem podílejí na šíření povědomí o ekologickém zemědělství, uvědomují si, že v některých oblastech existují mezery. Nejvíce to pociťují v oblasti komunikace s místní komunitou, především se sousedy v obci. Farmáři pociťují, že lidé nejsou dostatečně informováni o náročnosti jejich práce a výhodách ekologického hospodaření. Jak bylo rozebráno v kapitole 4.5.4, farmáři čelí předsudkům a nedorozuměním, které, dle jejich názoru, vznikají právě kvůli nedostatečné informovanosti místních.

4.6.5 Význam kvality bioproduktů pro lidské zdraví

Kvalita potravin je pro výzkumné partnery zásadním tématem. Z rozhovorů vyplynulo, že ekologické zemědělství farmáři vnímají jako způsob, jak vyrábět zdravé a kvalitní potraviny, které sami chtějí jíst a které považují za zdravější a chutnější oproti konvenčním potravinám. Všichni farmáři sami běžně konzumují biopotraviny z vlastní produkce, případně je nakupují od známých nebo v tržní síti.

V rozhovorech se často objevovalo také přirovnání kvality ekologických produktů oproti kvantitě produktů konvenčních, jak demonstruje výpověď jednoho z farmářů: „*U mě je priorita kvalita před kvantitou, a v tom je ten rozdíl konvence s ekologickým zemědělstvím. V konvenci jde o kvantitu a tady v ekologii tu kvantitu neuděláte*“ (Farma C, 2025). Kvalitu ekologické produkce potvrzuje i zkušenost jednoho z farmářů, který se zaměřuje na pěstování bio pšenice. Uvedl, že jejich ekologická pšenice dosahuje prvotřídní kvality, což potvrzuje i zpětná vazba od mateřské firmy vykupující obilí od velkého množství dalších zemědělců. Podle něj veškeré testy i poptávka jasně ukazují, že ekologická pšenice vyniká svou kvalitou. Někteří dotazovaní poukázali na to, že vyšší kvalita produktů je spojena s vyšší pracností, což se potom odráží na ceně. Přesto zdůraznili, že navzdory vyšší ceně by ekologické produkty neměly být vnímány jako luxusní zboží, naopak kvalita by měla být běžným standardem pro spotřebitele. Jako příklad uvedli situaci v Německu, kde je nákup biopotravin mezi spotřebiteli běžnější záležitostí.

Významným rozdílem oproti konvenční produkci je podle některých farmářů také lepší chuť ekologicky vypěstovaných potravin. Část farmářů uvedla, že v konvenčním zemědělství se často používá nadměrné množství vody, aby plodiny rychle rostly a měly větší hmotnost, což má podle nich za následek ztrátu chuti.

Výzkumní partneři, kteří se věnují živočišné produkci, považují ekologické přístup za klíčový faktor ovlivňující kvalitu a výživovou hodnotu masa, a to zejména díky přirozeným podmínkám chovu a ekologickému krmivu. Jedním z aspektů, které farmáři v souvislosti s kvalitou masa zmiňují, je přirozené krmení: „*Zvířata jsou krmena pouze pící, takže senem, senáží, nedostávají žádné jádro ani kukuřičnou siláž. Z různých studií je vidět, že maso takto krmených zvířat mnohem zdravější. Má více omega-3 mastných nenasycených kyselin a taky vhodný poměr ke špatným, a to 3:1. Podobné kvality masa pak dosahuje pasená drůbež i vepřové*“ (Farma B, 2025).

5 Výsledky a diskuse

V následující kapitole jsou shrnuta klíčová zjištění získaná z kvalitativního výzkumu a diskutována ve vztahu k odborné literatuře. Výsledky reflektují stanovené cíle diplomové práce a poskytují komplexní pohled na fungování farem. V první části je činnost farem zasazena do kontextu udržitelného rozvoje prostřednictvím tří pilířů. Následující část se zaměřuje na motivy, které vedly farmáře ke vstupu do režimu ekologického zemědělství. Dále jsou na základě kvalitativního výzkumu analyzovány výzvy, kterým ekologičtí farmáři čelí a závěrečná část se věnuje doporučením pro podporu ekologického zemědělství v reakci na identifikované výzvy.

5.1 Zasazení do kontextu udržitelného rozvoje

V této části práce jsou interpretované výsledky rozhovorů dále zasazeny do konceptu udržitelného rozvoje a diskutovány ve vztahu k poznatkům z odborné literatury. Jednotlivé pilíře jsou analyzovány samostatně a konfrontovány s teoretickými východisky a vědeckými zdroji.

5.1.1 Environmentální udržitelnost ekologického zemědělství

Výsledky rozhovorů ukázaly, že ekologické farmy přispívají k dlouhodobé environmentální udržitelnosti prostřednictvím ochrany půdy, rostlin a biodiverzity, efektivní cirkulací zdrojů, snižováním externích vstupů a v případě farem s živočišnou produkcí šetrným přístupem k chovu hospodářských zvířat. Tyto přístupy jsou zakotveny v Nařízení EU 2018/848 jako jedny z oficiálních zásad ekologického zemědělství, které předpokládají jeho dlouhodobou udržitelnost. Dle odborné literatury má ekologické zemědělství prokazatelně nižší negativní dopad na životní prostředí oproti konvenčnímu zemědělství a současně řeší ekologické problémy, jako je degradace půdy, klimatické změny a vyčerpávání neobnovitelných zdrojů (Lone, Rashid, 2023, s. 11).

V oblasti ochrany půdy a rostlin se farmáři zaměřují na osvědčené metody, jako je střídání plodin, pestré osevní postupy a organické hnojení, které podporují zdraví půdy a přirozenou odolnost rostlin. Tyto postupy jsou v souladu s poznatky Bioinstitutu, který uvádí, že ekologicky obhospodařované půdy a využívání organického hnojení podporují dlouhodobou úrodnost půdy i přirozenou obranyschopnost rostlin (Bioinstitut, 2022, s. 3).

Nedílnou součástí environmentální udržitelnosti je také podpora biodiverzity. Všechny farmy dodržují povinné standardy ekologického zemědělství, což s sebou přirozeně přináší pozitivní dopad na biodiverzitu (Dvorský, Urban, 2014, s. 34). Nad rámec zákonných požadavků však většina dotazovaných aktivně zavádí další opatření pro její podporu. Jedna z farem rozdělila polnosti na malé celky a monitoringem potvrdila, že tento krok vedl k zvýšenému výskytu opylovačů a drobné zvěře. Více než polovina výzkumných partnerů se věnuje výsadbě stromů a keřů, která pomáhá navracet do zemědělské krajiny ptáky, opylovače a další živočichy. Dvě farmy používají také regenerativní metody, které zvyšují diverzitu půdních mikroorganismů a tím i dlouhodobou stabilitu ekosystémů (Tetřevová a kol., 2024, s. 19).

Ideálním modelem v ekologickém zemědělství je uzavřený recirkulační podnik, který efektivně využívá zdroje, minimalizuje odpad opětovným používáním či využívá organická hnojiva (Šarapatka, Urban a kol., 2007, s. 28). Výsledky rozhovorů ukázaly, že farmáři se snaží maximálně využívat vlastní či místní zdroje a usilují o co největší soběstačnost a koloběh živin. Toho dosahují primárně propojením rostlinné a živočišné výroby, kdy část rostlinné produkce farmáři využívají jako krmivo pro hospodářská zvířata, která následně přispívají zpět do systému prostřednictvím statkových hnojiv. Významnou roli hraje i kompostování a efektivní hospodaření s vodou. Tento přístup dle odborné literatury významně podporuje dlouhodobou udržitelnost produkce (Bioinstitut, 2022, s. 7).

Důležitou součástí hospodaření farem s živočišnou produkcí je také šetrný chov a welfare hospodářských zvířat. V literatuře je welfare definováno jako komplexní koncept, který zahrnuje fyzickou i psychickou pohodu zvířat (Webster, 2009, s. 10), což se shoduje s praxí farmářů, kteří dbají na zajištění vhodných podmínek a potřeb chovaných zvířat a prevenci nemocí. Farmáři potvrdili, že zdravotní stav chovaných zvířat je na velmi vysoké úrovni díky kvalitnímu krmivu, přístupu k pastvinám, možnosti přirozených podmínek a minimálnímu použití antibiotik. Přístup dotazovaných farmářů odpovídá principům „pěti svobod“ definovaným Radou pro welfare hospodářských zvířat (FAWC), které zahrnují ochranu zvířat před hladem a žízní, nepohodlím, bolestí a nemocemi, umožnění přirozeného chování a minimalizaci stresu (Dvorský, Urban, 2007, s. 59). Doplňujícím principem, který formuloval John Webster, je právo zvířat svobodně vykonávat kontrolu nad vlastní životní pohodou, což farmáři podporují zajištěním přirozeného prostředí a volného pohybu (Pištěková a kol., 2014, s. 113).

5.1.2 Ekonomická udržitelnost ekologického zemědělství

Ekonomická stabilita ekologických farem je klíčovým faktorem pro jejich dlouhodobé fungování a konkurenceschopnost. Zajištění ekonomické stability závisí na vhodně zvolené finanční strategii zemědělců, ale také na schopnosti farmářů efektivně se prosadit na trhu, budovat pevné vztahy se zákazníky a reagovat na měnící se poptávku (Lone a Rashid, 2023, s. 10). Výsledky výzkumu ukázaly, že dotazované farmy, i přes některé výzvy, považují své hospodaření za ekonomicky stabilní. Ekonomickou udržitelnost naplňují kombinací strategického využívání dotací, diverzifikace příjmů, přímého prodeje, flexibilního skladování produkce a aktivního budování důvěry u spotřebitelů pro zvyšování svého postavení na trhu.

Strategie zajištění finanční stability

Dotace farmáři považují jako důležitý doplněk k celkovým příjmům, který pomáhá pokrýt některé provozní náklady a zvládat krizové situace. Dle Palšové a kol (2014, s. 1) dotace představují důležitý prvek finanční stability, jelikož pomáhá farmám lépe konkurovat konvenčnímu sektoru a zároveň podporuje jejich ekonomickou stabilitu. Nevýhodou, kterou farmáři zmiňovali, je však složitá administrace a nepravidelné vyplácení dotací, což může omezovat jejich efektivní využití a v některých případech farmáře od čerpání odrazovat.

Dalším významným nástrojem ekonomické udržitelnosti farem je diverzifikace produkce, která poskytuje větší finanční jistotu a nezávislost na jedné konkrétní komoditě (Bioinstitut, 2022, s. 3). Dotazovaní farmáři se nespoléhají pouze na jednu nebo dvě komodity, ale kombinují pěstování různých plodin, živočišnou výrobu a doplňkové činnosti, aby lépe zvládali tržní výkyvy, změny cen surovin i nepředvídatelné klimatické faktory.

Další strategií výzkumných partnerů je přímý prodej. Bioinstitut (2022, s. 3) říká, že díky přímému prodeji mohou zemědělci vyjednávat předem ceny s odběrateli, což jim garantuje stabilní ceny a garantovaný příjem. Toto tvrzení uváděli i farmáři, kteří preferují přímý prodej a s ním spojenou nezávislost na výkupních cenách. Ahlem a Hammas (2017, s. 3), uvádí, že přímá komunikace mezi producenty a spotřebiteli zvyšuje také důvěru v bioprodukty, umožňuje lepší cenovou strategii a zajišťuje stabilnější odběratelské vztahy.

Někteří farmáři také kombinují přímý prodej s flexibilním skladováním, což jim umožňuje čekat na výhodnější podmínky na trhu. Tento přístup odpovídá literatuře, která říká, že ekologičtí producenti často volí strategii předem dohodnutých cen s odběrateli nebo skladování produkce k optimalizaci zisku (Bioinstitut, 2022, s. 3).

Postavení na trhu a budování vztahů se zákazníky

Výsledky výzkumu ukázaly, že většina z dotazovaných farem vnímá postavení ekologických farem na českém trhu jako velmi slabé oproti jiným evropským zemím. Přesto, že segment biopotravin neustále roste, tak podle dostupných statistik dosahuje podíl biopotravin v České republice přibližně 1,65 % z celkové spotřeby potravin, což je výrazně méně než v některých západních zemích, kde se tento podíl pohybuje mezi 5–10 % (Ministerstvo zemědělství, 2024). Slabší postavení na trhu potvrdila i manažerka Pro-Bio Svazu ekologických zemědělců Kateřina Urbánková. Jako problém vidí nedostatečnou podporu ze strany státu a tvrdí, že většímu odbytu by nejvíce pomohla propagace ekologického zemědělství a větší podpora povinných podílů bioproduktů ve veřejném a školním stravování (Hemolová, 2024).

Pro lepší postavení na trhu se farmáři snaží aktivně budovat loajalitu a dobré vztahy se zákazníky a posilovat tak důvěru ve značku. To realizují zejména prostřednictvím přímého prodeje – nejčastěji přes prodej ze dvora, farmářské trhy nebo spolkové obchody. Právě přímý prodej je považován za jeden z nejvhodnějších způsobů pro budování zákaznické základny a konkurování velkým potravinovým řetězcům (Bioinstitut, 2022, s. 3). Někteří farmáři kombinují přímý prodej s dodávkami do specializovaných obchodů s biopotravinami nebo velkoobchodních distribučních sítí. Z rozhovorů vyplynulo, že někteří zákazníci se opakovaně vrací zejména kvůli ekologické certifikaci ekologického zemědělství, za kterou jsou ochotni si připlatit, protože věří v její vyšší kvalitu, lepší chuť a šetrnější způsob produkce. Přes snahu budovat dobré vztahy se zákazníky však několik farem zmiňovalo překážku v podobě nízké podpory jejich podnikání ze strany místních obyvatel, proto svou činnost zaměřují spíše do jiných oblastí a větších měst.

Přestože farmáři aktivně budují vztahy se zákazníky, polovina z dotazovaných naráží na dvě zásadní překážky, které jim brání v lepším postavení na trhu. Tyto farmy se v minulosti pokusily o provoz e-shopu a rozvoz svých produktů, avšak s rostoucí konkurencí velkých online supermarketů a dovážkových služeb musely tuto službu z ekonomických důvodů ukončit, což vnímají jako výrazné omezení možností rozšíření prodeje a posílení své pozice na trhu. Další výzvou, kterou farmáři identifikovali, je slabý marketing a nedostatečné využívání online propagace, na který se chtějí v budoucnu více zaměřit.

5.1.3 Sociální udržitelnost ekologického zemědělství

Dle Calkera a kol. (2008, in Lone, Rashid, 2023, s. 12) sociální udržitelnost ekologického zemědělství zahrnuje udržitelnost **vnitřní**, která se týká pracovních podmínek farmářů a jejich celkovému blahobytu a životní pohody a **vnější**, která zahrnuje sociokulturní faktory zemědělství, které přesahují samotné farmáře a mají širší dopad na společnost a mimo jiné i zdraví lidí. Toto členění poskytuje rámec pro prezentaci výsledků rozhovorů.

Vnitřní sociální udržitelnost

Vnitřní sociální udržitelnost ekologického zemědělství se týká pracovních podmínek farmářů, jejich fyzické a psychické pohody a celkové spokojenosti s prací (Calker et al., 2008, in Lone, Rashid, 2023, s. 12). Výsledky rozhovorů ukazují, že většina farmářů vnímá svou práci pozitivně a považuje ji za naplňující. Přestože většina farmářů vyjádřila spokojenost se svou prací, několik z nich uvedlo, že se občas cítí nedocenění, a to zejména kvůli slabému postavení ekologického zemědělství na trhu. Celkově však rozhovory ukázaly, že ekologické hospodaření poskytuje farmářům vysokou míru autonomie a seberealizace, což pozitivně ovlivňuje jejich celkovou spokojenost a pracovní pohodu. Dá se tedy říci, že z pohledu vnitřní sociální udržitelnosti ekologické zemědělství udržitelné je, nicméně existuje prostor pro zlepšení, zejména v oblasti zvýšení společenského uznání farmářů a lepšího postavení na trhu, což by mohlo přispět k vyšší stabilitě a spokojenosti farmářů v dlouhodobém horizontu.

Vnější sociální udržitelnost

Z rozhovorů vyplynulo, že ekologické farmy přispívají k naplňování vnější sociální udržitelnosti v několika klíčových oblastech. Jedná se především o aktivní spolupráci s místní komunitou, podporu zaměstnanosti a vytváření pracovních míst ve venkovských oblastech. Přispívají také vzdělávací a osvětovou činností zaměřenou na ekologické zemědělství a v neposlední řadě pozitivním dopadem ekologické produkce na zdraví lidí.

Ekologické farmy hrají důležitou roli v rámci místních komunit, nejen jako producenti potravin, ale také jako partneři v rozvoji venkova a péči o krajinu. Výsledky rozhovorů potvrdily, že spolupráce farmářů s obcemi je často vzájemně prospěšná – farmáři se podílí na údržbě krajiny a obecní infrastruktury a zároveň vnímají podporu ze strany místní samosprávy. Farmáři potvrzují, že místní samosprávy oceňují pozitivní dopady jejich hospodaření na životní prostředí, kvalitu půdy a vody, což zlepšuje vnímání jejich činnosti

v místní komunitě. Přesto se ale velký podíl výzkumných partnerů setkává s předsudky, nezájmem či odmítavými postoji ze strany místních obyvatel, což negativně ovlivňuje jejich podnikání.

Významnou součástí sociální udržitelnosti je i role farem ve zvyšování povědomí o ekologickém zemědělství a jeho přínosech. Dle Ahlema a Hammase (2017, s. 3), má vyšší informovanost spotřebitelů zásadní vliv na poptávku po biopotravinách a tím i na ekonomickou udržitelnost farem. Předávání informací a vzdělávání veřejnosti je pro všechny dotazované důležitou součástí jejich hospodaření. Nejčastěji šíří povědomí o problematice prostřednictvím přímého kontaktu se zákazníky, zejména v souvislosti s dotazy týkajícími se vyšší ceny bioproduktů. Farmáři považují přímý prodej za příležitost vysvětlit zákazníkům principy ekologického zemědělství a s ním spojené náklady a úsilí, které se následně do cen promítají. Všichni dotazovaní se také účastní různých veřejných akcí a festivalů biopotravin, kde reprezentují své podnikání. Několik farmářů také pravidelně pořádá exkurze pro návštěvníky, zejména školy, školky, ekologické organizace a další farmáře, které jim umožňují nahlédnout přímo do fungování farmy v reálném provozu. Polovina dotazovaných se také podílí na tvorbě vzdělávacích materiálů do školství a pro další ekologické farmy. Dva výzkumní partneři jsou také součástí několika výzkumných projektů, zaměřených na další rozvoj ekologického zemědělství. Přes snahu o zvyšování povědomí však farmáři vnímají již zmíněnou nedostatečnost v oblasti informování místní komunity. Jako řešení pro překonání předsudků a negativních postojů vidí zlepšení komunikace s místními, které by lépe oslovilo místní komunitu a tím zvýšilo odbyt a zlepšilo celkovou atmosféru v obci.

Co se týče vytváření pracovních příležitostí, ty se odvíjejí především od velikosti farmy, jejího zaměření a ekonomických možností. Přesto ekologické farmy dlouhodobě vytváří pracovní příležitosti a upřednostňují zaměstnávání místních obyvatel. Farmáři v rozhovorech uváděli, že ekologické hospodaření je, oproti konvenčnímu, náročnější na manuální práci, což přirozeně vede k větší potřebě pracovní síly. Tento trend odpovídá i zjištěním Ahlema a Hammase (2017, s. 3), kteří uvádějí, že kvůli pracnosti ekologické zemědělství vytváří více pracovních míst, což má za následek zvýšení rozvoje venkovských oblastí a snížení migrace do měst. Zároveň však farmáři přiznávají, že sehnání spolehlivých zaměstnanců je čím dál obtížnější, nejen kvůli ekonomické náročnosti zaměstnávání stálých pracovníků, ale také kvůli nezájmu lidí pracovat v tomto odvětví. Nedostatek zaměstnanců

v zemědělství je dlouhodobým problémem, který je dle odborníků způsobený primárně podprůměrnými mzdami v sektoru (BusinessInfo.cz, 2023).

Dle Calkera a kol. (2008, in Lone, Rashid, 2023, s. 12) spadá pod sociální udržitelnost také vliv ekologického zemědělství na zdraví lidí. Produkce vysoce kvalitních a zdravých potravin je také jednou z hlavních zásad ekologického zemědělství definovaných Nařízením EU 2018/848. Farmáři, kteří se věnují pěstování plodin potvrzují, že jejich produkty dosahují vyšší kvality, což je potvrzeno i na základě mnoha výzkumů. Zdraví bioproduktů se věnují například autoři Ahlem a Hammas (2017, s. 2), kteří tvrdí, že ekologické hospodaření produkuje zdravější potraviny, jelikož neobsahuje pesticidy a další chemikálie, a snižuje tak možná zdravotní rizika. Bioinstitut provedl výzkum na základě kterého tvrdí, že díky tomu, že se nepoužívají chemicko-syntetické pesticidy, vykazuje bio ovoce a zelenina v průměru 180krát méně reziduí pesticidů než konvenční produkty (Bioinstitu, 2022, s. 3). Výzkumní partneři věnující se živočišné výrobě zdůrazňují, že ekologický způsob chovu a zdravé krmení mají zásadní vliv i na kvalitu a výživovou hodnotu masa. To potvrzují také provedené výzkumy, ze kterých vyplývá, že některé produkty živočišné výroby mají vyšší obsah zdraví prospěšných látek, jako například vitamínu C a E, minerálů, nenasycených mastných kyselin a dalších látek (Václavík, 2008, s. 7). Dá se tedy říci, že produkcí zdravých biopotravin farmáři přispívají dlouhodobé vnější sociální udržitelnosti ekologického zemědělství.

5.2 Motivy pro vstup do ekologického zemědělství

Z rozhovorů vyplynulo, že motivy pro vstup do režimu ekologického zemědělství se lišily podle individuálních hodnot a podmínek. Většina dotazovaných vstoupila do režimu z přesvědčení, že je nutné hospodařit šetrně k přírodě, produkovat zdravé potraviny a respektovat životní prostředí. Někteří z nich vnímali konvenční způsob produkce jako nevyhovující, zejména kvůli přístupu ke zvířatům a používání chemických látek. U dvou farem byl přechod na ekologické hospodaření přirozeným krokem, protože již dříve ekologicky hospodařily a certifikace pro ně byla pouze formálním potvrzením jejich přístupu, který díky rodinné tradici považovali za normální. Jedna z těchto farem se k ekologické certifikaci rozhodla z důvodu možnosti získání dotace. Obdobný motiv měl jeden z farmářů, který se rozhodl pro přechod z konvenčního do ekologické hospodaření pouze z důvodu možností získání dotací přesto, že hospodařil konvenčně a o principech a výhodách ekologického zemědělství do té doby nevěděl.

5.3 Klíčové výzvy ekologických farmářů

Výsledky rozhovorů odhalily několik výzev, kterým dotazovaní ekologičtí farmáři čelí. Tyto výzvy nelze zobecnit na celé odvětví ekologického zemědělství, ale představují konkrétní problémy, se kterými se setkávají farmy zahrnuté do výzkumu. Mezi hlavní identifikované oblasti patří administrativní náročnost dotací, nízké postavení ekologického zemědělství na trhu, překážky v budování vztahů s místní komunitou, problémy s pracovní silou a nedostatečné využívání online marketingových a prodejních strategií.

1) Administrativní zátěž spojená s čerpáním dotací

Dotace jsou důležitým nástrojem finanční stability ekologických farem. Většina dotazovaných farmářů však upozornila na jejich vysokou administrativní náročnost a nepravidelnost vyplácení, které výrazně komplikují jejich efektivní využití. Proces žádosti podle nich vyžaduje splnění řady složitých byrokratických požadavků, které farmy časově i administrativně zatěžují. V případě investičních dotací pak zmiňovali, že ani přes vysokou administrativní náročnost procesu není zaručeno, že jim bude podpora skutečně přiznána.

2) Slabší postavení ekofarem na trhu a role marketingu

Další z výzev, kterou vnímá většina dotazovaných, je již zmíněné slabé postavení ekologických farem na trhu. To je ovlivněno několika faktory, mezi které patří nejen spotřebitelské preference a legislativní podpora, ale také marketingové aktivity samotných farem (Hemolová, 2024). Polovina dotazovaných uvedla, že marketing považuje za svou slabou stránku a vnímá, že jejich nedostatečná propagace má vliv na konkurenceschopnost na trhu. V minulosti se několik farem pokusilo o provoz e-shopu a rozvoz produktů, avšak rostoucí konkurence velkých online supermarketů a dovážkových služeb jim znemožnila tuto službu udržet. Farmáři se v budoucnu chtějí více zaměřit na online propagaci a rozšíření svých prodejních strategií, aby lépe oslovili zákazníky.

3) Nízká poptávka po bioproduktech v místních komunitách

Ekologické farmy čelí výzvám spojeným s prodejem své produkce v místních komunitách. Více než polovina farmářů uvedla, že ze strany obyvatel obcí, kde působí, naráží na nezájem nakupovat jejich produkty a nízkou ochotu podporovat jejich podnikání. Farmáři vnímají tento přístup jako překážku pro rozvoj svého podnikání na lokální úrovni a rádi by se do budoucna více zaměřili na zvýšení informovanosti a zlepšování vztahů s místními.

4) **Omezená dostupnost pracovní síly**

Významnou překážkou pro další rozvoj ekologických farem je také omezená dostupnost pracovní síly. Farmáři se shodují, že ekologické hospodaření je náročnější na manuální práci, což vyžaduje vyšší počet pracovníků. Přesto sehnání spolehlivých zaměstnanců představuje stále větší problém. Důvodem je dle odborných zdrojů zejména nízká mzda v zemědělském sektoru a finanční náročnost zaměstnávání stálých zaměstnanců (BusinessInfo.cz, 2023).

5.4 Doporučení reagující na výzvy ekologických farmářů

Na základě zjištěných výzev lze formulovat několik doporučení, která mohou farmářům pomoci tyto překážky lépe zvládat. Jedná se o zjednodušené návrhy opatření ze strany farmářů či státu, které vychází z konkrétních výzev identifikovaných v rozhovorech. Návrhy reflektují potřeby dotazovaných farem a mohou přispět k posílení jejich dlouhodobé udržitelnosti.

1) **Zefektivnění čerpání dotací**

Opatření ze strany státu:

Snížení byrokratické zátěže – Stát by mohl nadále pracovat na snižování administrativní zátěže spojené s čerpáním dotací. V posledních letech již dochází k digitalizaci a snahám o modernizaci dotačních procesů, což dokládají kroky Ministerstva zemědělství ČR, které usiluje o další zjednodušení administrace dotací a snížení byrokratické zátěže pro zemědělce (Bílý, 2025). Pokračující zjednodušování by mohlo farmářům usnadnit celý proces čerpání dotací.

Opatření ze strany farmářů:

Využití odborné podpory při žádostech o dotace – Farmáři by mohli více využívat dostupné odborné poradenství v oblasti dotací, které nabízí komerční firmy či nevládní neziskové organizace jako PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců nebo Asociace soukromého zemědělství ČR. Tyto subjekty poskytují poradenství nejen v oblasti vhodných dotačních titulů, ale pomáhají i se zpracováním žádostí a orientací v administrativních požadavcích. Spolupráce s těmito organizacemi by mohla snížit časovou a administrativní náročnost celého procesu a zvýšit úspěšnost při získávání podpory.

2) **Posílení postavení ekologických farem na trhu**

<u>Opatření ze strany státu:</u>

Posílení institucionální poptávky – V době, kdy byly provedeny rozhovory, farmáři zmiňovali absenci povinnosti podílu biopotravin ve veřejných institucích a školních jídelnách. V současnosti v roce 2025 vzejde v platnost povinnost, kdy veřejná stravovací zařízení, jako jsou nemocnice, domovy seniorů a menzy, musí zajistit, aby alespoň 5 % potravin pocházelo z ekologické produkce. U školních jídelen je tento podíl stanoven na 2 % z hmotnosti porce (Podlesná, 2025). Posilování institucionální poptávky by farmářům mohlo významně pomoci získat stabilnější poptávku a lepší možnost plánování produkce.

Zvýšení propagace ze strany státu – Farmáři vnímají, že chybí účinná komunikace o přínosech ekologického hospodaření ze strany státu směrem k veřejnosti. Nedostatečnou propagaci ze strany státu pociťuje i manažerka PRO-BIO Svazu ekologických zemědělců Kateřina Urbánková, která tvrdí, že by výrazně pomohla většímu odbytu bioproduktů (Hemolová, 2024). Aktivnější podpora ekologického zemědělství ze strany státu by mohla zahrnovat například cílené informační kampaně zaměřené na výhody biopotravin, jejich kvalitu a pozitivní dopady na zdraví i životní prostředí. Přínosné by mohlo být také posílení propagace certifikace „BIO“. Taková opatření by mohla zvýšit poptávku a posílit postavení ekologických farem na trhu. Toto tvrzení potvrzuje také Palšová a kol. (2014, s. 520), která na základě výzkumu tvrdí, že klíčovým faktorem pro podporu farmářů je aktivní propagace ekologického hospodaření ze strany státu.

<u>Opatření ze strany farmářů:</u>

Posílení online marketingu a budování značky – Farmáři by se mohli více soustředit na digitální marketing a budování své značky prostřednictvím sociálních sítí a vlastních webových stránek. Aktivní online komunikace by jim umožnila oslovit širší publikum, budovat důvěru zákazníků a zvýšit povědomí o ekologických produktech. Důležitou součástí by mohlo být také využití e-mail marketingu, blogů nebo spolupráce s influencery, food bloggery nebo komunitami zaměřenými na zdravou výživu, která by mohla pomoci zvýšit povědomí o ekologických produktech a přilákat nové zákazníky.

Spolupráce s distribučními platformami – Farmáři čelí silné konkurenci velkých dovážkových služeb, což jim znemožnilo udržet individuální provoz e-shopů. Alternativním řešením by mohlo být větší využití online tržišť zaměřených na lokální a ekologické

produkty, jako jsou Scuk.cz nebo regionální iniciativy typu Jihočeské tržiště, které jim umožní oslovit širší zákaznickou základnu. Zároveň by mohli zvážit spolupráci s velkými distribučními platformami, jako jsou Rohlík.cz nebo Košík.cz, které nabízejí efektivní logistiku a stabilní odbyt. Kombinace těchto přístupů by mohla farmám pomoci rozšířit prodej a snížit závislost na lokálním trhu.

Vzdělávání v oblasti marketingu – Účast na workshopech a školeních zaměřených na marketing by farmářům mohla pomoci lépe propagovat své produkty, oslovit nové zákazníky a efektivněji využívat digitální nástroje. Získání znalostí o strategiích online reklamy, brandingu a zákaznické komunikaci by jim umožnilo zvýšit konkurenceschopnost a posílit povědomí o ekologickém zemědělství.

3) Budování lepších vztahů s místní komunitou

Opatření ze strany farmářů:

Aktivnější zapojení místní komunity – Farmáři by mohli aktivněji zapojovat místní obyvatele do svých aktivit, například prostřednictvím dnů otevřených dveří, komunitních trhů nebo vzdělávacích programů pro místní školy a školky.

Větší důraz na komunikaci a budování důvěry – Pravidelný osobní kontakt se sousedy, vysvětlování přínosů ekologického zemědělství a snaha o budování důvěry by mohly pomoci odbourat předsudky a zvýšit lokální poptávku po bioproduktech.

Spolupráce s místními podniky a restauracemi – Užší propojení s místními podniky, restauracemi, školními jídelnami a dalšími lokálními odběrateli by mohlo posílit vztahy mezi farmami a komunitou a zároveň přispět k dlouhodobé stabilitě odbytu jejich produktů.

4) Řešení nedostatku pracovní síly

Opatření ze strany státu:

Pro řešení dlouhodobého nedostatku pracovní síly v zemědělství by stát mohl posílit podporu odborného a prakticky zaměřeného zemědělského vzdělávání. Příkladem dobré praxe může být Farmářská škola – Vyšší odborná škola ekologického zemědělství v Praze, která propojuje výuku s praxí na ekologických farmách a nabízí vzdělávání zaměřené na udržitelnou produkci potravin. Podpora podobných škol a programů by mohla přispět ke

zvýšení povědomí o ekologickém zemědělství, ale také k většímu zájmu o práci v zemědělství, a tím pomoci řešit nedostatek pracovní síly v tomto odvětví.

Opatření ze strany farmářů:

Spolupráce farem se školami – Některé z dotazovaných farem již spolupráci se školami využívají a považují ji za velmi úspěšnou. Zavedení stáží a praxí pro studenty středních a vysokých škol zemědělského zaměření by mohlo zvýšit povědomí o ekologickém hospodaření a přilákat mladé lidi k práci v tomto sektoru. Zároveň by tato forma spolupráce poskytla farmám cenově dostupnou či bezplatnou pracovní sílu v období největší potřeby, čímž by pomohla překlenout nedostatek pracovních sil bez významného zatížení jejich rozpočtu.

Využití mezinárodních výměnných programů na farmě – Jeden z výzkumných partnerů popsal pozitivní zkušenost s mezinárodními dobrovolníky přes evropské sítě organického zemědělství. Tito dobrovolníci pracují výměnou za ubytování a stravu, což farmám snižuje náklady na pracovní sílu. Zároveň tato forma spolupráce přináší kulturní výměnu a zvyšuje povědomí o ekologickém hospodaření. Dotazované farmy by mohly zvážit zapojení do mezinárodních výměnných programů, jako je Worldwide Opportunities on Organic Farms (WWOOF), které by mohly být vhodnou cestou k získání ekonomicky dostupné pracovní síly.

6 Závěr

Ekologické zemědělství v České republice v posledních letech zaznamenává stabilní růst a začíná sehrávat významnější roli v rámci národního zemědělství. Vzhledem k rostoucímu významu ekologického zemědělství a jeho potenciálu přispívat k trvale udržitelnému rozvoji se tato diplomová práce zaměřila na analýzu fungování vybraných ekologických farem v České republice a na zasazení jejich činnosti do kontextu udržitelného rozvoje prostřednictvím environmentálního, ekonomického a sociálního pilíře.

Výsledky práce ukazují, že i přes některé výzvy, dotazované farmy naplňují principy udržitelného rozvoje ve všech třech klíčových oblastech a představují životaschopný model udržitelného hospodaření. Z environmentálního hlediska přispívají farmy k udržitelnosti šetrným způsobem hospodaření. Farmáři kladou důraz na zdraví půdy a rostlin, podporu biodiverzity, snižování externích vstupů a recirkulaci živin v rámci vlastního podniku. Mnozí z nich zavádějí i další opatření, která přesahují základní požadavky ekologického zemědělství. Výsledky tak ukazují, že environmentální pilíř je na dotazovaných farmách nejen naplňován, ale často rozvíjen i nad rámec zákonem stanovených povinností a tvoří pevný základ jejich udržitelnosti. V oblasti ekonomické udržitelnosti se ukazuje, že farmy fungují dlouhodobě stabilně díky kombinaci různých strategií – od diverzifikace příjmů, přes přímý prodej a s ním spojenou nezávislost na výkupních cenách, až po využívání dotací. Důležitou roli hrají také dobré vztahy farem se zákazníky a schopnost dobře reagovat na změny na trhu. Přesto se v ekonomické rovině objevují určité překážky, které farmáři vnímají jako problematické. Jedná se konkrétně o administrativní náročnost spojenou s čerpáním dotací a slabší postavení ekologických farem na trhu, které podle jejich názoru negativně ovlivňuje odbyt bioproduktů. S tímto problémem úzce souvisí i oblast marketingu, kterou několik farem označilo za svou slabou stránku a zároveň prostor pro zlepšení. Farmáři tyto problémy nevnímají jako nepřekonatelné, ale jako výzvy, které vyžadují přizpůsobivost a ochotu hledat nové cesty, jak udržet ekonomickou stabilitu a nezávislost. Sociální rozměr udržitelnosti se projevil ve dvou rovinách. V té vnitřní se jedná o pracovní spokojenost a motivaci samotných farmářů, kteří svou práci vnímají jako smysluplnou a naplňující, a to i přes občasné pocity nedocenění. Zároveň farmy přispívají k sociální udržitelnosti i navenek – vytvářejí pracovní příležitosti ve venkovských oblastech, spolupracují s obcemi a aktivně se zapojují do vzdělávání veřejnosti. Produkcí kvalitních potravin navíc podporují zdravější způsob stravování a v širším smyslu i zdraví společnosti. Ačkoliv činnost ekologických

farem vykazuje řadu znaků naplňujících sociální pilíř udržitelného rozvoje, v praxi se objevují i bariéry, které mohou jejich další rozvoj ztěžovat. Překážkou je zejména obtížné navazování vztahů s místní komunitou a dlouhodobý nedostatek pracovní síly, které farmy samy označují za oblasti, na nichž je potřeba aktivně pracovat.

Vedle hlavního cíle práce byly naplněny také cíle dílčí. Výzkum ukázal, že motivy ke vstupu do ekologického zemědělství se mezi farmáři lišily. U některých převažovalo přesvědčení o potřebě šetrného přístupu k přírodě, u jiných sehrála roli rodinná tradice nebo také ekonomická motivace spojená s možností čerpání dotací. Zároveň byly identifikovány klíčové výzvy, se kterými se dotazovaní ekologičtí farmáři potýkají. Mezi hlavní výzvy patří administrativní náročnost spojená s čerpáním dotací, slabé postavení ekologických farem na trhu, omezená podpora ze strany místních komunit, nedostatek pracovní síly či slabší marketing. Na základě těchto zjištění byla navržena doporučení, která mohou přispět k posílení dlouhodobé stability dotazovaných farem, a to jak ze strany státu, tak ze strany samotných farmářů.

Diplomová práce poskytuje pohled na hospodaření vybraných ekologických farem jako na reálnou a udržitelnou alternativu ke konvenčním formám hospodaření. Výzkum ukázal, že ekologické farmy mají potenciál být nejen šetrné k přírodě, ale také ekonomicky životaschopné a společensky přínosné. Jejich další rozvoj by mohla podpořit cílená opatření a stabilní podpora ze strany státu i regionálních institucí. Významnou roli však sehrává i společnost a samotní farmáři, kteří pomocí aktivní osvěty, marketingu a sdílení dobré praxe mohou přispět k tomu, aby ekologické zemědělství zaujímalo v budoucnu pevnější místo v rámci trvale udržitelného rozvoje.

7 Seznam použitých zdrojů

AHLEM, Z., HAMMAS, M. A., 2017. *Organic Farming: A Path of Sustainable Development* [online]. International Journal of Economics & Management Sciences, [cit. 2024-08-10]. Dostupné z: https://www.hilarispublisher.com/open-access/organic-farming-a-path-of-sustainable-development-2162-6359-1000456.pdf

ALLIANCE FOR SUSTAINABILITY. nedatováno. *Our history.* [online]. [cit. 2025-03-21]. Dostupné z: https://afors.org/about/our-history/

BIOINSTITUT. 2022. *Ekologické zemědělství: Základní principy a dobrá praxe.* Olomouc: Bioinstitut. 46 s. ISBN 978-80-87371-40-4

BÍLÝ, V. 2025. *Vyšší dotace pro ekologické zemědělství, méně papírování a dostupná zdravá výživa pro školáky* [online]. Ministerstvo zemědělství [cit. 2025-01-20]. Dostupné z: https://mze.gov.cz/public/portal/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/vyssi-dotace-pro-ekologicke-zemedelstvi-mene-papirovani-a-dostupna-zdrava-vyziva-pro-skolaky-ministerstvo-zemedelstvi-pripravilo-novou-legislativu

BOHÁČKOVÁ, I., HRABÁNKOVÁ, M. 2009. *Strukturální politika Evropské unie*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck. 188 s. ISBN 978-80-7400-111-6

BUSINESSINFO.CZ. 2023. *Nedostatek zaměstnanců v zemědělství. Na jejich nedostatek si stěžuje naprostá většina podniků* [online]. [cit. 2025-02-05]. Dostupné z: https://www.businessinfo.cz/clanky/nedostatek-zamestnancu-v-zemedelstvi-na-jejich-nedostatek-si-stezuje-naprosta-vetsina-podniku/

ČERNÝ, M. 2018. *Pedagogicko-psychologické otázky online vzdělávání*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 132 s. ISBN 978-80-210-8926-6

DANIEL, E. CH. 2020. *Towards Sustainable Organic Farming Systems* [online]. Sustainability, [cit. 2024-11-07]. 5 s. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/346331946_Towards_Sustainable_Organic_Farming_Systems

DG AGRI – Generální ředitelství pro zemědělství a rozvoj venkova. 2023. *Organic farming in the EU: a decade of growth.* [online]. Brusel: Evropská komise, [cit. 2024-11-04]. Dostupné z: https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/organic-farming-eu-decade-growth-2023-01-18_en

DG AGRI – Generální ředitelství pro zemědělství a rozvoj venkova. nedatováno (a). *Právní předpisy v odvětví ekologické produkce* [online]. Brusel: Evropská komise, [cit. 2024-11-04]. Dostupné z: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/legislation_cs

DG AGRI – Generální ředitelství pro zemědělství a rozvoj venkova. nedatováno (b). *Ekologické zemědělství – stručný přehled* [online]. Brusel: Evropská komise, [cit. 2024-11-04]. Dostupné z: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/organics-glance_cs

DG AGRI – Generální ředitelství pro zemědělství a rozvoj venkova. nedatováno (c). *Logo ekologických produktů.* [online]. Brusel: Evropská komise, [cit. 2024-11-07]. Dostupné z: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/organic-logo_cs

DISMAN, M. 2021. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele.* 5. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. 372 s. ISBN 978-80-246-5053-1

DVORSKÝ, J., URBAN, J. 2014. *Základy ekologického zemědělství. Podle nařízení Rady (ES) č. 834/2007 a nařízení Komise (ES) č. 889/2008 s příklady.* 2. vydání. Brno: Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský. 109 s. ISBN 978-80-7401-098-9

EDWARDS, C. A. a kol. 2020. *Sustainable Agricultural Systems.* 1. vyd. Florida: St. Lucie Press. 696 s. ISBN 0-935734-21-X

EUROSTAT. 2024. *EU organic farming: 16.9 million hectares in 2022* [online]. Eurostat, [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240619-3

EVROPSKÁ KOMISE. 2009. *Přínos EU k dosažení rozvojových cílů tisíciletí* [online]. EUR-Lex, [cit. 2024-08-23]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/CS/legal-content/summary/the-eu-contribution-towards-the-millennium-development-goals-mdgs.html

EVROPSKÁ KOMISE. 2021. *Farm to Fork strategy for a fair, healthy and environmentally friendly food systém* [online]. EUR-Lex, [cit. 2024-11-08]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/farm-to-fork-strategy-for-a-fair-healthy-and-environmentally-friendly-food-system.html

EVROPSKÝ PARLAMENT. 2015. *Ban not just animal cloning, but cloned food, feed and imports too, say MEPs.* [online]. News European Parliament, [cit. 2024-06-21]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20150617IPR67269/ban-not-just-animal-cloning-but-cloned-food-feed-and-imports-too-say-meps

FOJTÍKOVÁ, L., LEBIEDZIK, M. 2008. *Společné politiky EU: Historie a současnost se zaměřením na Českou republiku.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck. 179 s. ISBN 978-80-7179-939-9

FRANCIS, CH. a kol. 1990. *Sustainable Agriculture In Temperate Zones.* 1. vyd, New York: A Wiley-Interscience Publication. 413 s. ISBN 0-471-62227-3

GENERÁLNÍ SEKRETARIÁT RADY. 2025. *Časová osa – Historie SZP* [online]. Evropská rada a Rada EU [cit 2025-03-01]. https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/the-common-agricultural-policy-explained/timeline-history-of-cap

HEMOLOVÁ, J. 2024. *Bio potřebuje jistotu odbytu* [online]. Zboží&Prodej [cit. 2025-01-08]. Dostupné z: https://www.zboziaprodej.cz/2024/03/04/bio-potrebuje-jistotu-odbytu/

HENZLEROVÁ, E. 2024. *Ekologické zemědělství v EU* [online]. Praha: Český statistický úřad, [cit. 2024-12-11]. Dostupné z: https://statistikaamy.csu.gov.cz/ekologicke-zemedelstvi-v-eu

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. 2015. *Svět, který chceme: Budoucnost pro všechny. Cíle udržitelného rozvoje.* Praha: Informační centrum OSN v Praze. 44 s. ISBN 978-80-86348-36-0

KHAN, N. F., REHMAN, S. 2022. *Sustainable Agriculture: Technical Progressions and Transitions.* 1. vyd. 260 s. Cham: Springer. ISBN 978-3-030-83065-6

KISLINGEROVÁ, E. a kol. 2021. *Cirkulární ekonomie a ekonomika: Společenské paradigma, postavení, budoucnost a praktické souvislosti.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 264 s. ISBN 978-80-271-3230-0

KUBAČÁK, A. 2020. *Odkaz českého zemědělství.* 1. vyd. Praha: Ministerstvo zemědělství. 96 s. ISBN 978-7434-600-2

LONE, A. H., RASHID I., 2023. *Sustainability of Organic Farming: A Review via Three Pillar Approach.* [online]. Sustainability, Agri, Food and Environmental Research, [cit. 2024-12-16]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/357889225

MACRAE, R. J. a kol. 1990. *Farm-scale Agronomic and Economic Conversion from Conventional to Sustainable Agriculture* [online]. Advances in Agronomy, [cit. 2024-10-16]. s. 155-198. Dostupné z: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0065211308604782

MAIER, K. a kol. 2012. *Udržitelný rozvoj území.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 253 s. ISBN 978-80-247-4198-7

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. 2021 (a). *Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství v letech 2021-2027.* Praha: Ministerstvo zemědělství. ISBN 978-80-7434-615-6

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. 2021 (b). *Ročenka 2021: Ekologické zemědělství v České republice.* Praha: Ministerstvo zemědělství. ISBN 978-80-7434-696-5

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. 2022. *Strategický plán SZP 2023-2027 – návrh koncepce* [online]. Dostupné z: https://www.asz.cz/res/archive/274/057230.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. 2024. *Trh s biopotravinami se v České republice v roce 2022 meziročně zvýšil* [online]. Ministerstvo zemědělství [cit. 2025-12-02]. Dostupné z: https://mze.gov.cz/public/portal/mze/tiskovy-servis/aktuality/trh-s-biopotravinami-se-v-ceske-republice-v-roce-2022-mezirocne-zvysil

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. 2025 (a). *Počty ekologických subjektů* [online]. Registr ekologických podnikatelů, [cit. 2024-10-10]. Dostupné z: https://mze.gov.cz/public/app/eagriapp/EKO/Prehled/StatistikaPocetEP.aspx

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. 2025 (b). *Struktura půdního fondu* [online]. Registr ekologických podnikatelů, [cit. 2024-10-10]. Dostupné z: https://mze.gov.cz/public/app/eagriapp/EKO/Prehled/StatistikaPlocha.aspx

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. nedatováno. *Loga pro ekologické zemědělství* [online] [cit. 2024-11-17]. Dostupné z: https://mze.gov.cz/public/portal/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/dokumenty-statistiky-formulare/loga-a-znaceni

MOLDAN, B. 2001. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. 102 s. ISBN 80-246-0246-6.

MOLDAN, B. 2018. *Civilizace na planetě Zemi.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. 180 s. ISBN 978-80-246-3624-5.

MOLDAN, B. 2021. *Životní prostředí v globální perspektivě.* 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. 234 s. ISBN 978-80-246-4967-2.

MOUDRÝ, J. a kol. 2007. *Základní principy ekologického zemědělství.* České Budějovice: Jihočeská univerzita. 39 s. ISBN 978-80-7394-041-6

Nařízení (EU) 2018/848. 2018. *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/848 ze dne 30. května 2018 o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 834/2007.* EUR-Lex [online]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32018R0848

NOVÁČEK, P. 2011. *Udržitelný rozvoj.* 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 432 s. ISBN 978-80-244-2795-9.

PALŠOVÁ, L. a kol. 2014. *The Support of Implementation of Organic Farming in the Slovak Republic in the Context of Sustainable Development* [online]. Amsterdam: Procedia – Social and Behavioral Sciences, [cit. 2025-01-10]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/273425743

PIŠTĚKOVÁ, V. a kol. 2014. *Ochrana zvířat a welfare 2014: Sborník příspěvků* [online]. Brno: Veterinární a farmaceutická univerzita Brno, [cit. 2024-09-30]. ISBN 978-80-7305-711-4 Dostupné z: https://cit.vfu.cz/welfare/Proceedings2014.pdf

PODLESNÁ, V. 2025. *Povinný podíl biopotravin má letos dosáhnout pěti procent* [online]. Asociace soukromého zemědělství ČR [cit. 2025-02-01]. Dostupné z: https://www.asz.cz/clanek/14005/povinny-podil-biopotravin-ma-letos-dosahnout-peti-procent/

RADA EU A EVROPSKÁ RADA. 2025. *From farm to fork.* [Online]. Rada EU a Evropská rada. [cit. 2024-11-02]. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/from-farm-to-fork/

SINGH, CH., NATH, R. 2020. *Farming system and sustainable agriculture: Agricultural Reform.* SGOC PUBLICATION. 187 s. ISBN 978-8193567791

ŠARAPATKA, B., URBAN, J. a kol. 2007. *Ekologické zemědělství v praxi.* Šumperk: PRO-BIO. 502 s. ISBN 98-80-903583-0-0

TETŘEVOVÁ, L., EVANS, R a kol. 2024. *Směrem k udržitelnému a regenerativnímu rozvoji a společnosti: Společenská odpovědnost jako potenciální cesta.* 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice. 193 s. ISBN 978-80-7560-516-0

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. 2017. *Strategický rámec Česká republika 2030.* Praha: Polygrafie Úřadu vlády ČR. 396 s. ISBN 978-80-7440-181-7

VALINOVÁ, E. 2018. *Role ČSÚ v problematice udržitelného rozvoje* [online]. Praha: Český statistický úřad, [cit. 2024-09-08]. Dostupné z: https://www.statistikaamy.cz/2018/09/18/role-csu-v-problematiceudrzitelneho-rozvoje/

VÁCLAVÍK, T. 2008. *Ekologické zemědělství a rozvoj venkova* [online]. Brno: Spolek poradců v ekologickém zemědělství ČR [cit. 2024-10-22]. Dostupné z: https://www.bezpecnostpotravin.cz/UserFiles/File/Publikace/EZ_a_rozvoj_venkova.pdf

WALIA, S.S., WALIA U.S. 2020. *Farming Systém and Sustainable Agriculture.* Jodhpur: Scientific Publishers. 280 s. ISBN 9789388812924

WEBSTER, J. 2009. *Životní pohoda zvířat: kulhání k Ráji.* 1. vyd. 291 s. Praha: Práh. ISBN 978-80-7252-264-4

ZAHRADNÍK, P. 2003. *Vstup do Evropské unie: Přínosy a náklady konvergence*. 1. vyd. 359 s. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-472-4

Zákon č. 17/1992 sb., o životním prostředí. 1992. *Zákon o životním prostředí.* Vyhlášen ve Sbírce zákonů č. 4/1992 Sb.

Zákon č. 114/1992 sb., o ochraně přírody a krajiny. 1992. *Zákon o ochraně přírody a krajiny.* Vyhlášen ve Sbírce zákonů č. 28/1992 Sb.

Zákon č. 242/2000 sb., o ekologickém zemědělství. 2000. *Zákon o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.* Vyhlášen ve Sbírce zákonů č. 77/2000 Sb.

8 Seznam obrázků a tabulek

8.1 Seznam obrázků

Obrázek 1 – Pilíře udržitelného rozvoje 16
Obrázek 2 – Procentuální podíl ekologicky obhospodařované půdy v rámci EU 25
Obrázek 3 – 10 cílů Společné zemědělské politiky 27
Obrázek 4 – Logo ekologických produktů EU 30
Obrázek 5 – Logo Produktu ekologického zemědělství ČR 31
Obrázek 6 – Cíle ekologického zemědělství 33

8.2 Seznam tabulek

Tabulka 1 – Charakteristika vybraných výzkumných partnerů 39

Přílohy

Příloha 1 – Otázky v rámci polostrukturovaných rozhovorů

1. Jaký typ produkce na vaší farmě provozujete (rostlinná, živočišná, smíšená)?
2. Jak jste se dostal/a k ekologickému zemědělství a co vás k tomu motivovalo?
3. Co považujete za hlavní výhody a nevýhody ekologického zemědělství v porovnání s konvenčním zemědělstvím?
4. Jakým způsobem se na vaší farmě snažíte minimalizovat negativní dopady na životní prostředí?
5. Používáte nějaké metody cirkulace zdrojů (např. opětovné použití nebo recyklace zdrojů)? Jak přispívají k udržitelnosti vašeho hospodaření?
6. Jaký význam přikládáte kvalitě a zdraví bioproduktů, které prodáváte? Ovlivňuje tento přístup vaše postupy na farmě?
7. Pokud máte živočišnou produkci, jak přistupujete k životní pohodě (tzv. welfare) zvířat.
8. Jaké strategie využíváte, abyste zajistil/a dlouhodobou finanční stabilitu farmy?
9. Co považujete za největší ekonomické výzvy ekologického zemědělství a jak se těmto výzvám snažíte přizpůsobit?
10. Jak podle vás ekologické zemědělství ovlivňuje vaše vztahy se zákazníky a vaše postavení na trhu?
11. Jak vaše práce ovlivňuje vaši fyzickou a psychickou pohodu, pracovní podmínky a celkovou spokojenost s prací?
12. Jaký vliv má vaše farma na místní komunitu? Vnímáte její podporu?
13. Přispívá vaše farma k vytváření pracovních příležitostí ve vaší obci?
14. Jak vnímáte svoji roli ve zvyšování povědomí o ekologickém zemědělství ve společnosti?
15. Jaké změny nebo podporu ze strany státu nebo regionu byste uvítal/a, aby se ekologickým farmářům dařilo lépe?
16. Plánujete do budoucna nějaké další změny na farmě?